



9^ο ΜΑΘΗΜΑ

Θεραπευτικό Παιχνίδι & Παιγνιοθεραπεία

Καλούδη Σοφία Γεωργία

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΤΡΑΥΜΑ

- Τα τελευταία χρόνια με αφορμή την αύξηση των γνώσεων για τις επιπτώσεις της οικογενειακής και κοινωνικής βίας της σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης και των καταστροφικών γεγονότων, οι τραυματικές εμπειρίες των παιδιών έχουν προσελκύσει την προσοχή των επαγγελματιών ψυχικής υγείας.



ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΤΡΑΥΜΑ

- Τα ψυχικά «τραυματισμένα» παιδιά βιώνουν βαθύτερο ψυχολογικό πόνο και πολλά αρνητικά συναισθήματα, όπως άγχος, αίσθηση της ανημπόριας, φόβο, μοναξιά, κατάθλιψη, απελπισία και την αίσθηση της τρωτότητας τους.



ΑΙΤΙΑ

- Βασική αιτία του ψυχικού τραύματος είναι επίσης η απώλεια δηλαδή, η αποστέρηση του γονέα ή άλλου σημαντικού προσώπου, λόγω διαζυγίου, φυλάκισης, ψυχικής ή σωματικής ασθένειας, θανάτου.
- Τραυματικό γεγονός για τα παιδιά όμως μπορεί να είναι και η ανεργία του γονέα ή η μετακόμιση σε νέο σπίτι, γειτονιά, περιοχή.
- Οι πολλαπλές απώλειες είναι αρκετά συνήθεις σε οποιαδήποτε ψυχοσωματική κατάσταση και ο αντίκτυπος τους στα παιδιά είναι συχνά πολυδιάστατος.



.....

- Σύμφωνα με το DSM IV, στα συμπτώματα της διαταραχής μετατραυματικού στρες περιλαμβάνεται η απώλεια της ικανότητας απόλαυσης δραστηριοτήτων που άλλοτε προκαλούσαν ευχαρίστηση, η μείωση της βίωσης συναισθημάτων. Η αίσθηση ότι οι προοπτικές για το μέλλον είναι περιορισμένες τα παράπονα για σωματικές ενοχλήσεις, ο φόβος επανάληψης της τραυματικής εμπειρίας και η πιθανή «ψυχική αναισθητοποίηση».



ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ.....

- Συνηθισμένα συμπτώματα της διαταραχής είναι επίσης η υπερβολική εγρήγορση, το άγχος, η απόσυρση, οι συχνοί εφιάλτες και η επιδείνωση της γνωστικής επίδοσης (Terr, 1990, Green, 1983).



Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΜΕΣΟ.....

- Τα παιδιά χρησιμοποιούν την **τέχνη** για να εκφράσουν το **ψυχικό τραύμα** και τα συναφή αισθήματα θλίψης, πένθους και απώλειας.
- Συχνά μάλιστα καταφέρνουν να ξεπεράσουν το τραύμα τους μέσα από το παιχνίδι και την εικαστική δραστηριότητα. Η (Alice Miller, 1986) συγγραφέας πολλών σύγχρονων συγγραμμάτων, επισημαίνει τη σχέση ανάμεσα στη δική της κακοποίηση όταν ήταν παιδί και στην εικαστική δημιουργικότητα.
- Παρατηρεί ότι τα συναισθήματα που προέρχονται από ψυχικά τραύματα της παιδικής ηλικίας έχουν συγκεκριμένη και απτή μορφή στα εικαστικά έργα:



ΤΑ ΑΠΩΘΗΜΕΝΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ

- «Ο φόβος η απελπισία και η απόλυτη μοναξιά εμφανίστηκαν στις εικόνες μου. Αρχικά ήμουν ολομόναχη προσπαθώντας να ξεκαθαρίσω αυτά τα συναισθήματα. Την εποχή εκείνη δεν γνώριζα άλλους ζωγράφους με τους οποίους μπορούσα να μοιραστώ αυτή την καινούργια γνώση της παιδικής ηλικίας, ούτε είχα συναδέλφους τους οποίους θα μπορούσα να εξηγήσω τι μου συνέβαινε την ώρα που ζωγράφιζα.

Δεν ήθελα να ακούσω ψυχαναλυτικές ερμηνείες ή εξηγήσεις με γιουνγκιανούς όρους.

Το μόνο που ήθελα ήταν να αφήσω να μιλήσει το παιδί μέσα μου και να ζωγραφίσω τόσο όσο να καταφέρω να κατανοήσω τη γλώσσα του».



ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΖΩΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ.....

- Η Nelly Toll έζησε στην Πολωνία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Εκείνα τα χρόνια κρατούσε ημερολόγιο στο οποίο κατέγραψε τις εμπειρίες της με λέξεις και εικόνες. Η ίδια στα πιο πρόσφατα απομνημονεύματα τις γράφει (1993):
- *Οι ζωγραφικοί πίνακες μου πρόσφεραν τη δυνατότητα απόδρασης σε ένα φανταστικό κόσμο. Ζωγράφισα πάνω από 60 ακουαρέλες, έγραψα εύθυμες σχετικές ιστορίες και έραψα με άσπρη κλωστή τις εικόνες με τις ιστορίες φτιάχνοντας βιβλιαράκια. Μέσα από τη μαγεία της τέχνης έγινα μέρος αυτού του ευτυχισμένου κόσμου των ψευδαισθήσεων.*
- *Τα μικρού και μεγαλύτερου μεγέθους χαρτιά ήταν ρολόγια γεμάτα πολύχρωμα λουλούδια, γαλάζιους ουραμούς, στοργικούς ενήλικους και ξένοιαστα παιδιά που επιδίδονταν σε φυσιολογικές δραστηριότητες της καθημερινής ζωής.*



.....

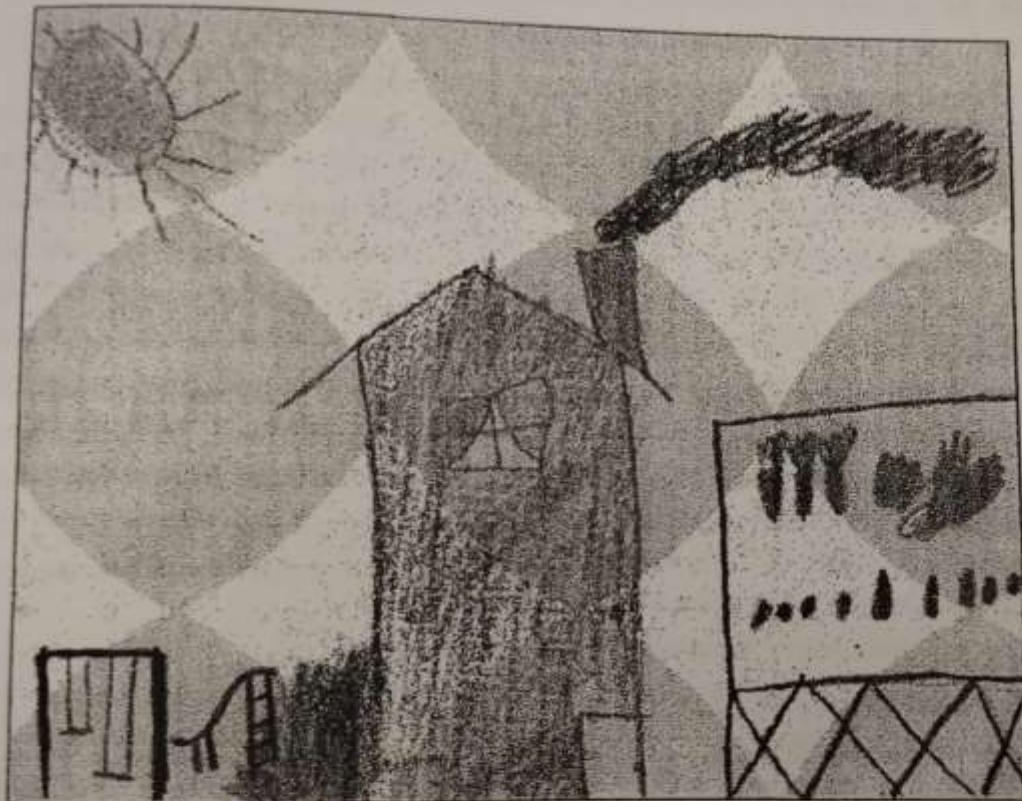
- Η τέχνη εκτός από καθρέπτης της κρίσης ή του πόνου αποτελεί επίσης μία διέξοδο για την έκφραση του ονείρου σχετικά με το πώς θα μπορούσε να είναι η ζωή, ένα είδος απόδρασης από τη φρίκη και τις εμπειρίες που μερικές φορές είναι δύσκολο να περιγραφούν λεκτικά.
- Για τα παιδιά τα οποία βίωσαν την οικογενειακή βία, την κακοποίηση ή άλλου είδους κρίσεις, η ζωγραφική μπορεί να μετατραπεί σε οπτική φαντασίωση του αδύνατου ή του ανέφικτου.
- Η Τζόαν ένα 8χρονο κορίτσι με ιστορικό οικογενειακής κακοποίησης ζωγράφησε συνεχώς εικόνες ενός σπιτικού που ποτέ δεν είχε γνωρίσει.



ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

- Μέσα σε αυτά τα σχέδια, υπήρχαν ευχάριστες σκηνές και σπίτια με κήπους γεμάτους χρώματα και παιχνίδια. Στις αφηγήσεις της το οικογενειακό περιβάλλον ήταν σταθερό και στοργικό, η ίδια και η οικογένειά της κατοικούσαν στο σπίτι από καιρό και καλλιεργούσαν λαχανικά. Όλα αυτά συνιστούσαν τη μεγάλη αλλά ανεκπλήρωτη επιθυμία της. Η Τζόαν αισθανόταν συχνά κατάθλιψη και στεναχώρια για τη μητέρα της, η οποία έκανε χρήση ουσιών, δημιουργούσε ακατάλληλες σχέσεις και στο παρελθόν είχε κακοποιήσει την κόρη της και τον μικρότερο γιο της. Από πολλές απόψεις η ζωή της Τζόαν είχε πολλές ομοιότητες με τη ζωή των ανθρώπων που κατάφεραν να επιζήσουν από τον πόλεμο.





Εικόνα 5.16. Ζωγραφιά του ευτυχομένου σπιτικού, από την οχτάχρονη Τζοάν, η οποία είχε κακοποιηθεί από την οικογένειά της.



.....

- Με τη ζωγραφική μπορούσε να δημιουργηθεί μία πιο θετική άποψη του κόσμου και να προσδοκά ένα καλύτερο μέλλον για την οικογένειά της.
- Η εικαστική έκφραση φαίνεται ότι αποτελεί μία κατάλληλη μέθοδο στη θεραπεία των ψυχικά τραυματισμένων παιδιών γιατί τα διευκολύνει να οπτικοποιήσουν αυτά που αισθάνονται και να σκέφτονται προτού ακόμη αρχίσουν να μιλούν για το τραύμα (Malchiodi, 1990).



ΕΚΦΡΑΣΗ ΜΕΣΩ ΤΕΧΝΗΣ

- Όπως προαναφέρθηκε όμως τα παιδιά εκφράζουν τα ψυχικά τους τραύματα με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.
- Αν και υπάρχουν αρκετές ομοιότητες στη δομή και το περιεχόμενο των εικόνων που δημιουργούνται ως αντίδραση στο ψυχικό τραύμα ή την κρίση, το κάθε παιδί εκφράζεται μέσα από την τέχνη με το δικό του μοναδικό τρόπο.
- Για παράδειγμα ένα τραυματικό γεγονός μπορεί να αποδοθεί από τα παιδιά με πλήρη υποτυπώδη τρόπο.
- Μερικά εκφράζουν τη φρίκη, τις εμπειρίες τους, με πολλές λεπτομέρειες, ενώ άλλα προτιμούν να δώσουν όσο το δυνατόν λιγότερα στοιχεία.



ΔΙΑΦΟΡΕΣ.....

- Οι διαφορές στην εικαστική έκφραση μπορεί να οφείλονται στις περιστάσεις, πολλά εξαρτώνται από το αν το παιδί υποστηρίζεται από την οικογένεια, τους φίλους ή άλλους, από το αν εμπιστεύεται τον θεραπευτή αρκετά ώστε να εκφραστεί ελεύθερα και με αίσθημα ασφάλειας, από το αν έχει την ικανότητα να επικοινωνεί μέσα από την τέχνη (μερικά παιδιά έχουν έμφυτες ικανότητες έκφρασης ενώ αλλά είναι λιγότερο ταλαντούχα ή δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα).



.....

- Πέρα από αυτά το περιεχόμενο, οι λεπτομέρειες και το ύφος της ζωγραφικής μπορεί να επηρεάζονται από αναπτυξιακά δεδομένα, όπως είναι η ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης του νεαρού καλλιτέχνη.
- Το είδος και η διάρκεια του ψυχικού τραύματος έχουν επίσης αντίκτυπο στην εικαστική έκφραση.
- Για παράδειγμα η εμπειρία ενός τυφώνα που είναι τυχαίο γεγονός και δεν ελέγχεται είναι διαφορετική από την εκδήλωση βίας και κακοποίησης στην οικογένεια.



.....

- Οι **θεραπευτές** πρέπει να θυμούνται ότι το παιδί δυσκολεύεται να πιάσει το μολύβι και να ζωγραφίσει μία **τραυματική ανάμνηση**, όταν μάλιστα δεν το κάνει με δική του πρωτοβουλία επειδή φοβάται, έχει ανάγκη από ασφάλεια, θέλει να κρατήσει την εμπειρία μυστική ή αρνείται την πραγματικότητα.



ΑΙΤΙΑ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΜΕ ΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

- Ο τρόπος με τον οποίο ο καθένας άνθρωπος αντιδρά σε στιγμές κρίσης μπορεί επίσης να επηρεάσει το περιεχόμενο της εικαστικής έκφρασης.
- Μερικά παιδιά επιθυμούν να νιώθουν την ανάγκη να εκφραστούν μέσα από τη ζωγραφική αμέσως μετά την τραυματική τους εμπειρία.
- Άλλα πάλι μπορεί να αισθάνονται ότι είναι επικίνδυνο να απεικονίσουν αυτό που έγινε ιδίως αν το ψυχικό τραύμα έχει σχέση με σωματική σεξουαλική κακοποίηση.



Η ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

- Σε αυτή την περίπτωση η εικαστική έκφραση μπορεί να μη δείχνει τη φρίκη, τη βία ή το τραυματικό υλικό με εμφανή τρόπο, αλλά σίγουρα περιέχει συγκεκριμένες ενδείξεις της εμπειρίας, την οποία τα παιδιά απεικονίζουν **μεταφορικά** και όχι κυριολεκτικά.
- Ορισμένες φορές μάλιστα τα σχέδιά τους δείχνουν κενά συναισθηματικού περιεχομένου.



.....

- Τα παιδιά με χρόνια ψυχικά τραύματα δείχνουν λιγότερο ικανά να εκφραστούν ελεύθερα, αντίθετα εκείνα που βιώνουν οξύ τραύμα(δηλαδή ένα και μοναδικό συμβάν) μπορούμε πιο εύκολο να ζωγραφίσουν.
- Ίσως τα παιδιά με χρόνιο ψυχικό τραύμα να βρίσκουν επικίνδυνη οποιαδήποτε μορφή έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης και της εικαστικής και να χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να εμπιστευθούν τον θεραπευτή και το θεραπευτικό περιβάλλον.
- Η εικαστική έκφραση βοηθά στην απαρτίωση της ταυτότητάς του εαυτού, την οποία το παιδί προς στιγμής έχασε ή μπέρδεψε εξαιτίας της τραυματικής εμπειρίας.



.....

- Αμέσως μετά το τραυματικό γεγονός έχει την αίσθηση ότι είναι θρυμματισμένο και βλέπει τον κόσμο με αποσπασματικό τρόπο.
- Το ψυχικό τραύμα συνιστά τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην περίοδο της σχετικής ασφάλειας και στην περίοδο της οδύνης του φόβου και του άγχους.
- Το κοινό στοιχείο στα παιδιά είναι ότι παρόλες τις οδυνηρές εμπειρίες τους, εξακολουθούν να απολαμβάνουν την εικαστική πράξη.
- Η δημιουργία της τέχνης είναι πιθανό να προσφέρει μία φυσιολογική εμπειρία πληρότητας ή να ανοίξει το δρόμο προς την πληρότητα.
- Αυτό είναι ίσως το πιο σημαντικό σε σχέση με τη ζωγραφική των ψυχικά τραυματισμένων παιδιών και τη σημασία της στη θεραπεία.



Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΟΥ ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

.....

- Πολλοί θεραπευτές περιμένουν ότι τα εικαστικά έργα των τραυματισμένων από τη βία παιδιών θα είναι ζωηρά, παραστατικά και θα απεικονίζουν με λεπτομέρειες σκηνές οικογενειακής βίας ή κακοποίησης.
- Συνήθως όμως τα παιδιά δεν ζωγραφίζουν αυθόρμητα το τραυματικό συμβάν, τα περισσότερα μάλιστα παραθέτουν ελάχιστες λεπτομέρειες, όπως φαίνεται από τη δομή, την ποιότητα της γραμμής και το περιεχόμενο των σχεδίων τους.
- Τα χρώματα που χρησιμοποιούν είναι μάλλον περιορισμένα, μεταχειρίζονται κυρίως το **μαύρο** ή το **κόκκινο**, προσπαθούν να τελειώσουν γρήγορα την εικόνα δίνοντας μικρή σημασία στις λεπτομέρειες και ζωγραφίζοντας ατελείς και κακοφτιαγμένες μορφές.



Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΟΥ ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- Τα εικαστικά τους έργα είναι απλοϊκά και συχνά μοιάζουν με στερεότυπες καρικατούρες ή μουτζουρώματα.
- Η έλλειψη περιεχομένου λεπτομερειών και χρώματος δεν προξενεί έκπληξη.
- Τα παιδιά που ζουν σε βίαια σπιτικά, έχουν εκτεθεί στην κοινωνική βία ή έχουν βιώσει την κακομεταχείριση είναι αποτραβηγμένα φοβισμένα η αποκομμένα από τη ζωή γύρω τους.
- Ένα ψυχικά καταβεβλημένο παιδί παρουσιάζει συνήθως αδυναμία έκφρασης και αυτό διότι απλούστατα δεν διαθέτει τα εσωτερικά αποθέματα αντοχής για να μπορέσει να αποτυπώσει στο χαρτί τα πολύπλοκα και εξαντλητικά τραυματικά γεγονότα.



.....

- Η κατάθλιψη έχει και αυτή το δικό της μερίδιο ευθύνης αφαιρώντας από το παιδί την απαραίτητη ενεργητικότητά και εικαστική έκφραση ή ωθώντας τον να αποτραβηχτεί και να κρύψει τα συναισθήματα του παρόλο που η ζωγραφική είναι γενικά ευχάριστη απασχόληση και κεντρίζει το ενδιαφέρον.
- Τα παιδιά λοιπόν αισθάνονται αποκομμένα από την ικανότητα τους να εκφραστούν. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα ίσως αντιδράσουν με ιδιαίτερα αμυντικό τρόπο ειδικά όταν κληθούν να ζωγραφίσουν κάποιο θέμα που έχει άμεση σχέση με το τραύμα τους.



ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ...

- Για παράδειγμα όταν πρέπει να ζωγραφίσουν μία οικογένεια πολλά παιδιά που έχουν κακοποιηθεί από κάποιο μέλος της οικογένειάς τους και θέλουν να την προστατεύσουν μπορεί να μην υπακούσουν στις οδηγίες, εναλλακτικά μπορεί να σχεδιάσουν απλοϊκές ή στερεότυπες εικόνες για να ανταποκριθούν στο συγκεκριμένο αίτημα.
- Οι λόγοι που το κάνουν είναι πολλοί: μπορεί να αισθάνονται ανασφάλεια στη σχέση τους με το θεραπευτή, μπορεί να φοβούνται ότι θα αποκαλύψουν κάποιο οικογενειακό μυστικό ή μπορεί να μη θέλουν να δείξουν κάτι που θα τα εκθέσει στο δράστη.
- Τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε ακραία κοινωνική βία είναι δυνατόν να εμφανίσουν τις επιπτώσεις του τραύματος στη συμπεριφορά και στη ζωγραφική τους.



.....

- Ο **Tibbetts**,(1989) ο οποίος εργάστηκε με παιδιά από τη Βόρεια Ιρλανδία χρησιμοποίησε τη ζωγραφική για να τα βοηθήσει να εκφραστούν και να αρχίσουν να επεξεργάζονται τις εμπειρίες της τραυματικής βίας.
- Συγκεκριμένα, ξεκινούσε με μία σύνοψη και υποστηρικτική συζήτηση σχετικά με την τραυματική εμπειρία και στη συνέχεια ζητούσε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν ότι ήθελαν και να επινοήσουν μία ιστορία για την εικόνα τους.
- Αν και οι οδηγίες δεν συγκεκριμενοποιούσαν το θέμα της ζωγραφιάς τα περισσότερα παιδιά έφτιαχναν εικόνες που σχετιζονταν ή περιέγραφαν τα τραυματικά συμβάντα.
- Τα περισσότερα παιδιά στη μελέτη του **Tibbetts**, παρέθεταν ελάχιστες λεπτομέρειες όταν περιέγραφαν οπτικά το τραύμα ή τις εντυπώσεις τους, είτε επικεντρώνονταν αποκλειστικά στο συμβάν, παρέλειπαν τις λεπτομέρειες φόντου, προκειμένου να το τονίσουν περισσότερο είτε δεν ενσωμάτωσαν το γεγονός στο φόντο.



-
- Ο **Tibbetts** παρατήρησε ότι τα περισσότερα παιδιά έδειξαν ένα επίπεδο και γενικά καταθλιπτικό συναίσθημα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν μετά τη ζωγραφική δραστηριότητα και αντιστάθηκαν ζωηρά στις προσπάθειες του συνεντευκτή να εκμαιεύσει συναισθήματα σχετικά με το τραυματικό γεγονός.
 - Σημείωσε επίσης ότι ήταν εκτεθειμένα σε περιβάλλον το οποίο υποθάλπει βία και προκαλεί μόνιμο και επίμονο ψυχικό τραύμα και άγχος, γεγονός που ίσως εξηγεί γιατί είχαν περισσότερη δυσκολία να εκφράσουν ή να αποδεσμεύσουν συναισθήματα σε σύγκριση με άλλα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε ακραία βία.
 - Η επανάληψη φαίνεται ότι είναι συνηθισμένη τόσο στα δομικά στοιχεία όσο και στη συμπεριφορά των παιδιών που προέρχονται από βίαια σπιτικά ή υπήρξαν μάρτυρες βίαιων πράξεων.



.....

- Στα σχέδια και στα παιχνίδια τους συνηθίζουν να **επαναλαμβάνουν** εικόνες σχετικές με το τραυματικό συμβάν ή με θέματα διάσωσης, όπως την άφιξη της αστυνομίας ή των πυροσβεστών, καθώς και με βίαιες οι καταστροφικές πράξεις εναντίον του επιτιθέμενου ή του δράστη.
- Για παράδειγμα ένα εξάχρονο αγόρι ζωγράφισε επανειλημμένα το σπίτι μέσα στο οποίο κακοποιούνταν από τον πατέρα του. Οι αφηγήσεις του σχετικά με τις εικόνες του σπιτιού ήταν πάντα ίδιες: ο πατέρας βρισκόταν μέσα σε αυτό και πέθανε στην πυρκαγιά ή γινόταν μία έκρηξη ή κάποια άλλη καταστροφή από την οποία δεν μπορούσε να ξεφύγει.



ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

- Συχνά τα σχέδια του ήταν ακατάληπτα εξαιτίας των πολλών μπερδεμένων γραμμών που αναπτύσσονταν παράλληλα με τις ιστορίες εξόντωσης του βίαιου πατέρα.
- Ένα αγόρι 7 ετών το οποίο υπήρξε μάρτυρας των ταραχών στο Λος Άντζελες το 1992 ζωγράφησε τον εαυτό του να κλαίει την ώρα που ο “κακός άνθρωπος” έβαζε φωτιά στο σπίτι τους τοποθετώντας στρώσεις χρωμάτων σε όλη την επιφάνεια του σχεδίου.



.....

- Αυτές οι επαναλήψεις μπορεί να φανούν χρήσιμες στη διαδικασία της ίασης με την έννοια ότι επιτρέπουν στο παιδί να επιτύχει μία συμβολική ισχύ επί του τραύματος μέσω της επαναλαμβανόμενης δημιουργίας εικόνων.
- Τα παιδιά μπορεί να επαναλαμβάνουν ένα σχέδιο ή με μία απλή εικόνα, να χαράσσουν τα ίδια αποτυπώματα ξανά και ξανά ή να χτυπούν με κοφτές κινήσεις το μολύβι ή το μαρκαδόρο πάνω στο χαρτί.
- ένα δομικό χαρακτηριστικό το νόημα του οποίου απασχολεί τους θεραπευτές που δουλεύουν με ψυχικά τραυματισμένα παιδιά και ειδικά με όσα έχουν βιώσει κακοποίηση ή βία είναι η έχουν υπερβολική σκιάση στις ζωγραφιές τους.



ΤΟ ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

- Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας που αφορά τα προβολικά σχέδια συνδέει την υπερβολική σκίαση με το άγχος. Σίγουρα χρειάζεται πολλή δύναμη εκ μέρους του παιδιού για να δημιουργήσει μία έντονη σκιά στο έργο του.
- Ο **Erpperson** μελετώντας παιδιά τα οποία είχαν εκτεθεί στη βία βρήκε ότι έχουν την τάση να σκιάζουν το περιβάλλον στα σχέδιά τους αν και όχι σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο.
- Η σκίαση όμως ενδέχεται να εξυπηρετεί και **άλλους** ψυχολογικούς σκοπούς, για παράδειγμα μερικά παιδιά βάζουν σκιά επειδή τους αρέσει να χρωματίζουν όλη τη σελίδα ή επειδή θυμούνται τη συμβουλή της δασκάλας να γεμίσουν ολόκληρη την κόλλα.



.....

- Κάποια ψυχικά τραυματισμένα παιδιά μοιάζουν να βρίσκουν παρηγοριά και να χαλαρώνουν όταν σκιάζουν σημεία των σχεδίων τους.
- Η υπερβολική σκίαση συχνά λειτουργεί ως κατευναστικό.
- Ίσως αυτός να είναι ένας από τους λόγους που η επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα είναι αρκετά συνηθισμένη σε σχέδια και στο παιχνίδι των ψυχικά τραυματισμένων παιδιών.
- Παρότι δεν επικεντρώμαστε στο θέμα της απώλειας, πρέπει να τονιστεί ότι τα παιδιά που χάνουν εναγωνίως συγγενή ή στενό φίλο τραυματίζονται ψυχικά ακόμα και όταν δεν ήταν μάρτυρες του θανάτου του.



.....

- Αυτό το είδος **τραύματος** μοιάζει με εκείνο που βιώνουν τα παιδιά τα οποία ζουν σε βία σπιτικά, υπήρξαν θύματα βίας ή κακοποίησης ή έγιναν μάρτυρες φυσικών καταστροφών.
- Ο Steele αναφέρει το 1995 ότι τα παιδιά που έχασαν κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο εμφανίζουν αντιδράσεις, όπως άτομα που πάσχουν από διαταραχή μετατραυματικού στρες, αφού στα συμπτώματα περιλαμβάνονται η κατάθλιψη, ο θυμός, η υπερβολική εγρήγορση, το εύκολο ξάφνιασμα, οι φόβοι και η απώλεια μνήμης.



.....

- Οι θεραπευτές οι οποίοι δουλεύουν με παιδιά που πενθούν το θάνατο ενός μέλους της οικογένειας, ενός σημαντικού άλλου ή ενός φίλου, είναι πιθανό να συναντήσουν μερικά από τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν.
- Ιδιώς στην **επανάληψη** σε εικόνες, την περιορισμένη χρήση των χρωμάτων, καθώς και τις εικόνες και αφηγήσεις οδύνης απομόνωσης απελπισίας και αυτοκαταστροφής.
- Είναι όμως σημαντικό να έχουν κατά νου ότι το κάθε παιδί βιώνει και εκφράζει την απώλεια του με διαφορετικό τρόπο και ότι οι αναπτυξιακοί παράγοντες και το είδος της απώλειας, π.χ αν είναι αιφνίδιος θάνατος, αν το πρόσωπο που πέθανε ο γονέας ή ένας φίλος θα επηρεάσουν το ύφος και το περιεχόμενο των σχεδίων του.



Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

- Η εμπειρία της **σεξουαλικής κακοποίησης** του παιδιού είτε από ένα μέλος της οικογένειας, είτε από κάποιο άλλο συνδέεται με σοβαρές συναισθηματικές επιπτώσεις.
- Έχουν αναφερθεί διάφορες εκδηλώσεις προβληματικής συμπεριφοράς όπως: αδυναμία του παιδιού να χαρεί τη ζωή, απουσία συναισθήματος, ανικανότητα να σκεφτεί πέρα από το άμεσο μέλλον, παράπονα για σωματικές ενοχλήσεις, φόβος ότι θα επαναληφθεί η κακοποίηση, υπερβολική εγρήγορση, άγχος, απόσυρση, επαναλαμβανόμενοι εφιάλτες και πτώση της γνωστικής επίδοσης.
- Μερικά οδυνηρά συμπτώματα όπως, οι αναδρομές στην κακοποίηση, οι επίμονες σκέψεις, η ψυχική αναισθητοποίηση και σε μερικές περιπτώσεις η ψυχική αποσύνδεση, είναι πιο εμφανής σεξουαλική κακοποίηση από ότι σε άλλου είδους ψυχικά τραύματα και είναι μάλιστα δυνατόν να έχουν μεγάλη διάρκεια.



.....

- Συχνά συνοδεύονται και από αισθήματα όπως η ντροπή, η ένοχη και ο στιγματισμός.
- Επειδή η **σεξουαλική κακοποίηση** έχει βαθύτερες συνέπειες και επειδή τα παιδιά-θύματα συχνά δε θέλουν να αποκαλύψουν ή να συζητήσουν την κατάσταση, τα σχέδιά τους πρέπει να εξετάζονται επισταμένα.
- Σε αυτά ο ειδικός θα αναζητήσει περιεχόμενο ή πιθανά δομικά στοιχεία ενδεικτικά της σεξουαλικής κακοποίησης και του τρόπου με τον οποίο την αντιλαμβάνεται το παιδί.



ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΘΥΜΑΤΑ Σ.Κ

- Αν και έχουν παρατηρηθεί πολλά τέτοια χαρακτηριστικά και θέματα, στα σχέδια των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών πρέπει να τονιστεί ότι αυτά δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμα, ούτε αποτελούν δείκτες επιβεβαίωσης πέραν πάσης αμφιβολίας.
- Κάτι τέτοιο δεν είναι παράξενο, αφού η εμπειρία του κάθε παιδιού είναι διαφορετική και εξαρτάται από τη διάρκεια, τη συχνότητα και το είδος της κακοποίησης, την ηλικία, του θύματος και του δράστη.
- Υπάρχουν ωστόσο κάποια χαρακτηριστικά που υποδηλώνουν την παρουσία σεξουαλικού τραύματος και καθιστούν αναγκαία την περαιτέρω διερεύνηση και παρέμβαση.



.....

- Ένας από τους πιο ισχυρούς δείκτες είναι η παρουσία έντονα σεξουαλικών θεμάτων και παραστάσεων στις ζωγραφιές.
- Πολλοί θεωρητικοί έχουν εκφράσει την άποψη ότι η απεικόνιση γεννητικών οργάνων ή απόκρυφων σημείων του σώματος αποτελεί πιθανό δείκτη σεξουαλικής κακοποίησης (Kelley, 1985).
- Ένας παιδίατρος που εξέτασε χιλιάδες σχέδια παιδιών εντυπωσιάστηκε από τη σπανιότητα εμφάνισης γεννητικών οργάνων και συσχέτισε αυτού του είδους τις παραστάσεις με **διαταραχές συμπεριφοράς**.
- Εξέφρασε την άποψη ότι τα παιδιά μπορεί να μη θεωρούν τα γεννητικά όργανα απαραίτητο στοιχείο για τα έργα τους ή παραλείπουν επειδή υπάρχουν πολιτισμικά ταμπού.
- Η Korritz, 1984 από την πλευρά της, σημειώνει ότι τα παιδιά των δυτικών κοινωνιών, σπάνια ζωγραφίζουν γεννητικά όργανα και ότι αυτές οι απεικονίσεις είναι πιο συχνά σε παιδιά με **συναισθηματικά προβλήματα**.



ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....

- Τα σεξουαλικά υπονοούμενα στα σχέδια των κακοποιημένων παιδιών, δηλώνονται και διαφορετικά πέρα από την απεικόνιση γεννητικών οργάνων ή γυμνών ανθρώπων.
- Έτσι τα παιδιά ενδέχεται να ζωγραφίσουν ανθρώπινες μορφές δίνοντας έμφαση σε ένα αισθησιακό φουστάνι, σε μία υπερβολική μεγάλη γλώσσα, σε ένα έντονο μακιγιάζ, σε έντονες βλεφαρίδες ή σε άλλα χαρακτηριστικά που δίνουν σαγηνευτικό ύφος στη μορφή.
- Το σχέδιο με μολύβι από ένα κορίτσι 10 ετών που κακοποιήθηκε σεξουαλικά από τον πατέρα του και κατέφυγε μαζί με τη μητέρα και τον αδελφό του στη στέγη κακοποιημένων γυναικών αποτελεί ένα παράδειγμα σεξουαλικού υπονοούμενου.



.....

- Απεικονίζει μία ιδιαίτερα ερωτική γυναίκα με λεπτή μέση, τονισμένο στήθος και γοφούς, αισθησιακό άνοιγμα στο ντεκολτέ.
- Η συμπεριφορά του παιδιού δεν ήταν ούτε αισθησιακή ούτε ανάρμοστη, τα σχέδια του όμως εμπειρείχαν κλασικά αισθησιακά χαρακτηριστικά.
- Η μικρή ζωγράφιζε επίσης εικόνες με περιεχόμενο το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί φαλλικό, όπως ένα σχέδιο που μέλισσες να πετούν προς την κυψέλη τους, οι μέλισσες είχαν μακριά κενριά και το παιδί εξήγησε ότι το τσίμπημα της μέλισσας «της πόνεσε τον ποπό».



ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ



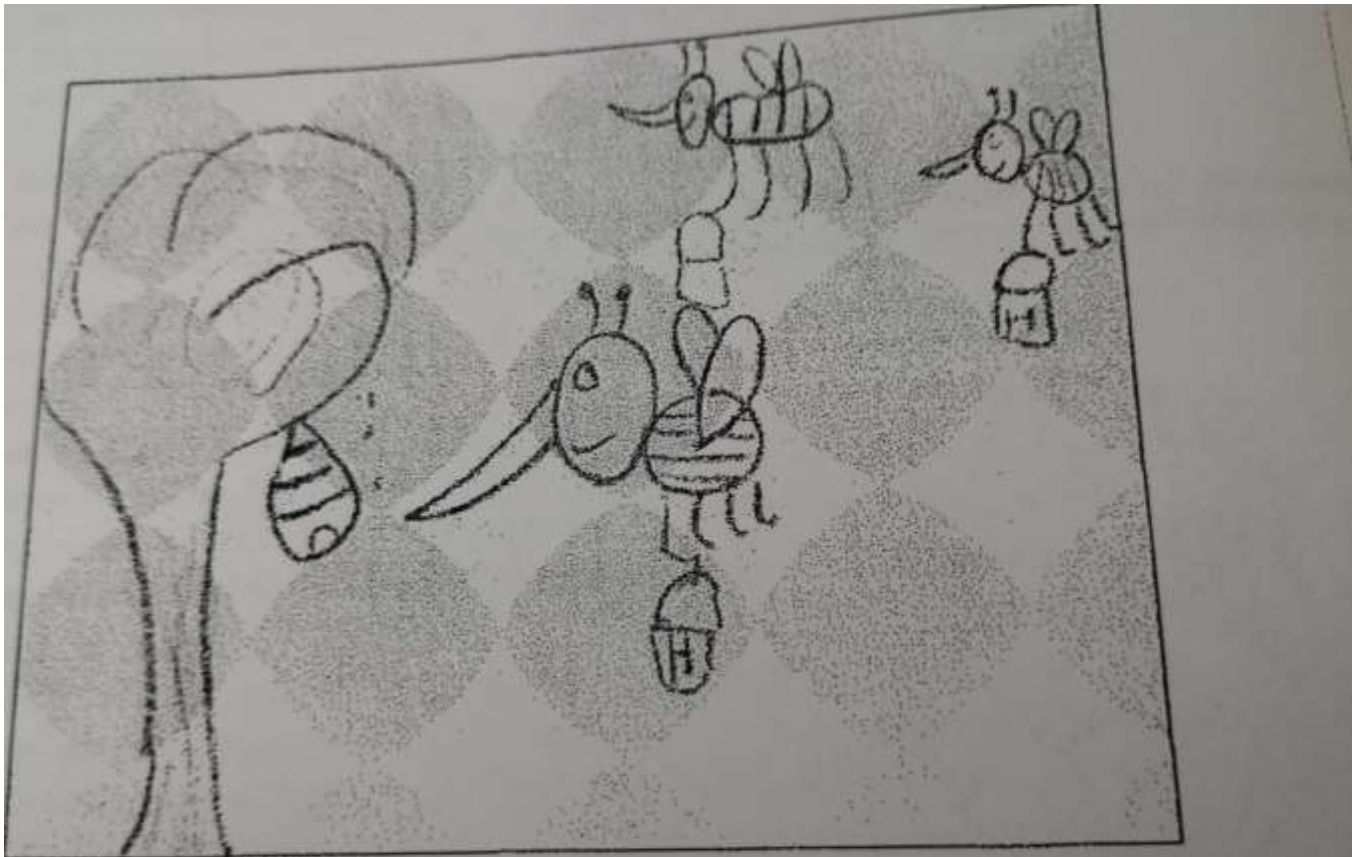
Εικόνα 5.20. Σχέδιο προσώπου με μεγάλη γλώσσα, από σπρωκτικά κακοποιημένο κορίτσι 5 ετών.



Εικόνα 5.21. Ζαχρηγόρι από σπρωκτικά κακοποιημένο κορίτσι 10 ετών. Πηγή: Βινιάκιος de Σίλβας, στη Cathy A. Μαχθίου, © 1997, Βιοψυχο/Μαζέι. Αναδημοσιεύεται κατόπιν αδείας.



ΣΧΕΔΙΟ 10ΧΡΟΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ



Εικόνα 5.22. Σχέδιο από το ίδιο δεκάχρονο κορίτσι.
Παριστάνει μέλισσες και κεντριά που «πονάνε τον κοπό της».



ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

- Έχει υποστηριχθεί ότι τα σεξουαλικά υπονοούμενα στα εικαστικά έργα των παιδιών δεν υποδηλώνουν κατ'ανάγκη σεξουαλική κακοποίηση.
- Ως ένα σημείο τα παιδιά δημιουργούν εικόνες σεξουαλικής φύσης για τον εαυτό τους για παράδειγμα στην εικόνα που ζωγράφισε ένα εξάχρονο αγόρι απεικονίζεται ένας άνθρωπος με στήθος πράγμα που θα μπορούσε να δημιουργήσει υποψίες για σεξουαλική κακοποίηση.
- Στην πραγματικότητα το παιδί δεν είχε κακοποιηθεί αλλά βλέποντας τη μητέρα του να θηλάζει το αδελφάκι του, είχε αισθανθεί μεγάλη περιέργεια.
- Η περιέργεια αυτή για το γυναικείο στήθος, μαζί με θέματα που αφορούν τη μητρική στήριξη και φροντίδα ενδέχεται να, ήταν οι κύριες αιτίες που οδήγησαν το παιδί να ζωγραφίσει αυτή την εικόνα.



.....

- Ο **DiLeo**, 1973 παρατήρησε ότι, τα παιδιά τα οποία είχαν υποβληθεί πρόσφατα σε εγχείρηση στην περιοχή των γεννητικών οργάνων συνήθιζαν να προσθέτουν ένα πέος στα σχέδιά τους.
- Ο τραυματισμός κάποιου σημείου του σώματος, μετά από χειρουργική επέμβαση είναι πιθανόν να επισύρει την περιοχή του σε αυτή την περιοχή.
- Είναι μάλλον φυσικό το παιδί να τονίσει το συγκεκριμένο σημείο στα έργα του.
- Η επίδραση των ΜΜΕ σήμερα, μπορεί επίσης να οδηγήσει ακόμη και μικρά παιδιά να συμπεριλάβουν χαρακτηριστικά του φύλου στα σχέδια τους.
- Η ευκολία πρόσβασης μέσω της τηλεοπτικής οθόνης σε θέματα σεξουαλικού περιεχομένου, ενδέχεται να επηρεάσει εν μέρει τον τρόπο έκφρασης των παιδιών στη ζωγραφική.



ΤΑ ΜΜΕ ΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....

- Εικάζεται ότι τα τηλεοπτικά προγράμματα επηρεάζουν την εικαστική έκφραση με δεδομένη όμως την κυριαρχία του σεξουαλικών θεμάτων στην τηλεόραση, τα βίντεο και τον κινηματογράφο.
- Αυτή η επίδραση δεν μπορεί να καθοριστεί επακριβώς. Ένα άλλο που παρουσιάζεται σταθερά σε σχέδια των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών είναι οι ατελής ανθρώπινες μορφές. Όταν κληθούν να ζωγραφίσουν έναν άνθρωπο αλλά και όταν ζωγραφίζουν αυθόρμητα τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά, μπορεί να σχεδιάσουν μόνο το κεφάλι ή το πάνω μέρος του σώματος.
- Στη δεύτερη περίπτωση ο άνθρωπος μοιάζει σαν να κοιτάζει μέσα από ένα παράθυρο ή σαν να βρίσκεται πίσω από κάποιο αντικείμενο, έτσι ώστε να κρύβεται το κάτω μέρος του σώματός του.

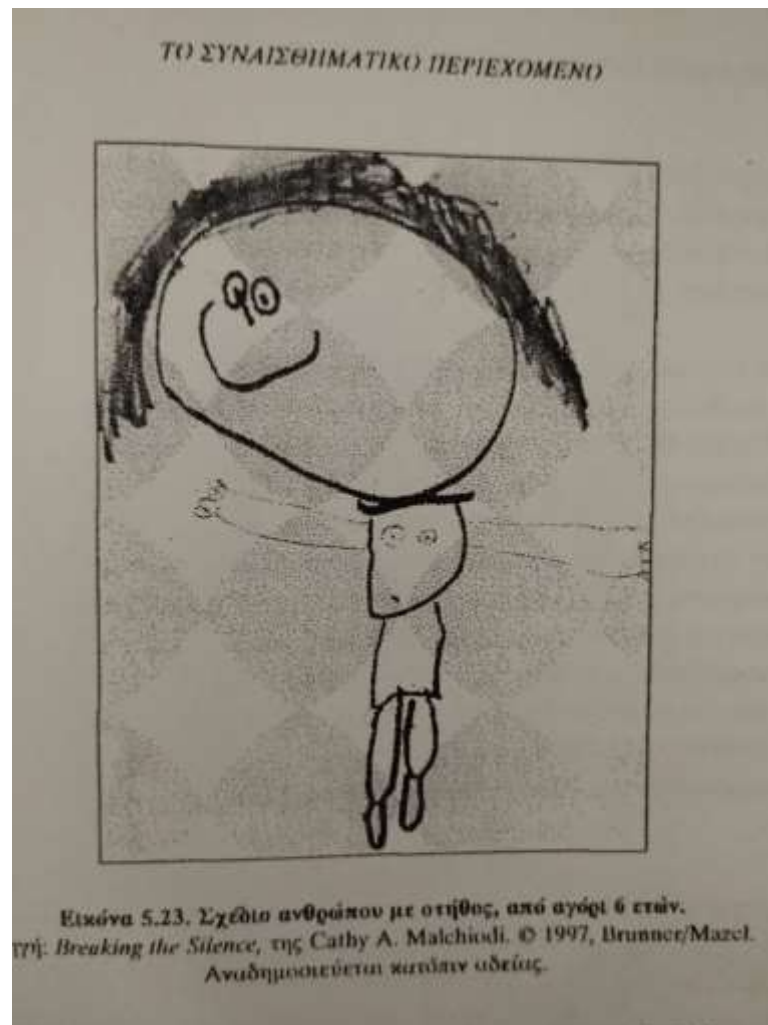


ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΙΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΦΙΓΟΥΡΕΣ

- Τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά ζωγραφίζουν ανθρώπους δίνοντας έμφαση στο πάνω μέρος.
- Αυτό σημαίνει ότι η εκτέλεση του προσώπου και των ρούχων του επάνω κορμού, γίνεται με μεγάλη λεπτομέρεια, ενώ παραμελείται το κάτω μέρος.
- Τα σχέδια των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών είναι επίσης δυνατόν να εμφανίζουν κάποιο βαθμό αποδιοργάνωσης των μελών του σώματος.
- Οι ανθρωπινες μορφές μοιάζουν “καθυστερημένες” από αναπτυξιακή άποψη με αδέξιες συναρθρώσεις και αμφίσημα χαρακτηριστικά.



ΣΧΕΔΙΟ 6ΧΡΟΝΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ



.....

- Εν ολίγοις είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τι ακριβώς παριστάνουν.
- Κάποια παιδιά δυσκολεύονται ούτως ή άλλως να ζωγραφίσουν την ανθρώπινη μορφή καθώς η εικόνα του σώματος είναι ευαίσθητο θέμα λόγω της τραυματικής εμπειρίας .
- Συχνά το ίδιο το αίτημα είναι δυνατόν να προκαλέσει παλινδρομική εικαστική συμπεριφορά με αποτέλεσμα το σχέδιο να δείχνει αποδιοργανωμένο η εικόνα 5.26 που δείχνει την αυτοπροσωπογραφία ενός 6χρονου, ελάχιστα θυμίζει ανθρώπινη μορφή, παραπέμποντας περισσότερο σε κιναισθητική δραστηριότητα.
- Το παιδί έχει κακοποιηθεί σεξουαλικά από τη μητέρα του και στην περιγραφή του για την εικόνα ανέφερε ότι “είναι όλη η γεμάτη αίματα”.
- Τα άλλα του έργα ήταν καλοσχηματισμένα για την ηλικία του και πολύ πιο αναγνωρίσιμα από ότι το πορτραίτο του, το οποίο του δημιούργησε άγχος και απώλεια ελέγχου.



ΣΧΕΔΙΟ 9ΧΡΟΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

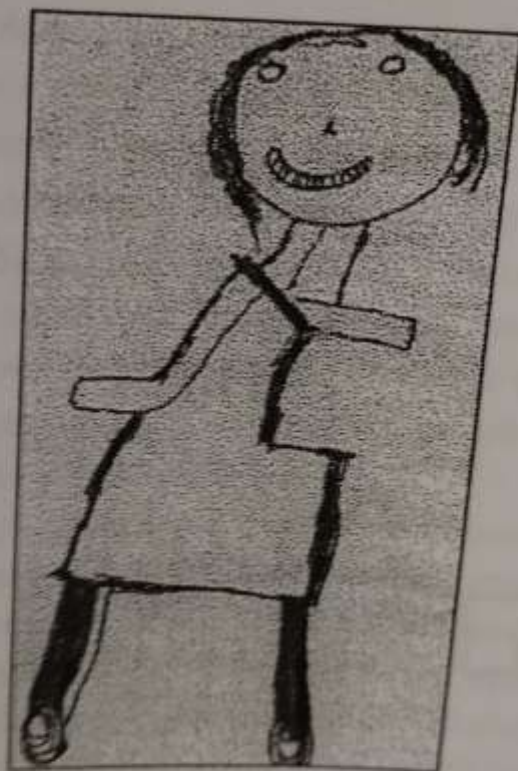


“Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΩΝ ΣΠΗΛΑΙΩΝ”

- 13χρονη κοπέλα που είχε κάτ επανάληψη κακοποιηθεί σεξουαλικά από τον εκάστοτε φίλο της μητέρας της, συχνά ζωγράφιζε σώματα με διακριτά μέλη, είχε τίτλο «η γυναίκα των σπηλαίων» και σχεδιάστηκε από ένα κορίτσι σε ηλικία 12 ετών. Η κοπέλα ζωγράφισε ένα σώμα από το οποίο έλειπε μέρος του κορμού και από τη μία πλευρά είχε ένα βραχίονα πιο κοντά από το κανονικό.
- Το συναίσθημα που εξέφραζε το σχέδιο της, ήταν ανησυχητικό όχι μόνο λόγω του παραμορφωμένου σώματος, αλλά και εξαιτίας του άδειου βλέμματος, του άκαμπτου περιγράμματος του κορμού και των ποδιών που έμοιαζαν πάνινα.



ΣΧΕΔΙΟ 12ΧΡΟΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ



Εικόνα 5.27. Εικόνα του εαυτού από κορίτσι 12 ετών που είχε υποστεί χρόνια κακοποίηση.
Πηγή: *Breaking the Silence*, της Cathy A. Malchiodi. © 1997, Brunner/Mazel.
Αντιδημοσιεύεται μετ'αίνι υδείας.



.....

- Ένα 2ο σχέδιο “ανθρώπου” που ζωγράφισε το ίδιο κορίτσι σε ηλικία 13 ετών, με πολύ περισσότερες παραμορφώσεις που προδίδει αναπτυξιακή παλινδρόμηση.
- Είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς ότι οι γραμμές επάνω στους ώμους είναι μπράτσα χοντροκομμένα και έχει ελάχιστες λεπτομέρειες.
- Όταν κλήθηκε να περιγράψει το έργο της, ο λόγος της ήταν περιορισμένος και εξίσου ακατάληπτος με το σχέδιο. Όπως φάνηκε τελικά, το παιδί υπέφερε από σοβαρές ψυχολογικές διαταραχές και ψυχική αποσύνδεση, αποτέλεσμα πολλών χρόνων σεξουαλικής κακοποίησης.
- Χωρίς επίλυση η επεξεργασία του τραύματος αυτός ο συγκεκριμένος τύπος αποδιοργάνωσης μπορεί να εμφανιστεί στα σχέδια παιδιών των οποίων η κακοποίηση είναι συνεχής και αρχίζει από πολύ μικρή ηλικία, μαρτυρεί δε σοβαρή διαταραχή της προσωπικότητας.



.....

- Όπως είναι εύλογο το μακροχρόνιο τραύμα μπορεί να επιφέρει ριζικές αλλαγές στο ύφος και το περιεχόμενο της εικαστικής έκφρασης πέρα από τις φυσιολογικά αναμενόμενες.
- Άλλα χαρακτηριστικά που θεωρείται ότι σχετίζονται με τη σεξουαλική κακοποίηση είναι οι απεικονίσεις στο σχήμα καρδιάς. Ζωγραφιές που προδίδουν αναπτυξιακή παλινδρόμηση και τα θέματα που μαρτυρούν αποδοκιμασία και μίσος για τον εαυτό του, παρότι όμως αυτά τα θέματα έχουν συνδεθεί με τη σεξουαλική κακοποίηση είναι δυνατόν να εμφανιστούν και στα σχέδια παιδιών που δεν γνωρίζουν τέτοιου είδους μεταχείριση βέβαια και εξαιτίας της σοβαρότητας σεξουαλικής κακοποίησης αλλά και της πιθανότητας απόκρυψής τους.
- Ο θεραπευτής είναι απαραίτητο να αναζητά παρόμοιες ενδείξεις στα σχέδια των παιδιών.

○



Η ΜΙΑ KALLMER PRINGLE 1974 ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ ΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΙΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ:

- **Η ανάγκη για αγάπη και ασφάλεια:** αυτή η ανάγκη ικανοποιείται μέσω της δημιουργίας αξιόπιστων σχέσεων και ενός σταθερού και ασφαλούς περιβάλλοντος.
- **Η ανάγκη για καινούργιες εμπειρίες:** οι καινούργιες εμπειρίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της ευφυΐας ενός παιδιού. Για τα μικρά παιδιά οι πιο σημαντικές εμπειρίες αποκομίζονται μέσα από το παιχνίδι και τη γλώσσα.



Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ.....

- **Η ανάγκη για έπαινο:** να αναγνωρίσει το παιδί να μαθαίνει, να στηρίζεται στον εαυτό του και να τον αποδέχεται μέσα από τη φροντίδα που έχει πάρει από τους ενήλικες. Το κίνητρο του παιδιού καλλιεργείται από τον έπαινο που παίρνει για τα κατορθώματα του από ενήλικες που τον αγαπάνε.
- **Η ανάγκη για υπευθυνότητα:** αυτή η ανάγκη εκφράζεται καθώς το παιδί μαθαίνει να φροντίζει τον εαυτό του, να αναλαμβάνει τις ευθύνες του και να γίνεται ολοένα και πιο ανεξάρτητο. Τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί αισθάνονται ότι ο κόσμος τους δεν είναι ασφαλής και δυσκολεύονται να εμπιστευτούν τον εαυτό τους και τους άλλους.



ΩΣΤΟΣΟ.....

- Με τη **βοήθεια** των ενηλίκων και με μία ολοκληρωμένη θεραπευτική παρέμβαση καταφέρουν να επεξεργαστούν το **τραύμα** τους και να το ξεπεράσουν.
- Η διάρκεια της θεραπείας εξαρτάται από τις συνθήκες κακοποίησης, στην προσωπικότητα του παιδιού, αλλά και από άλλους παράγοντες του περιβάλλοντος τους.
- Η **παιγνιοθεραπεία** ενδείκνυται για τα παιδιά, γιατί μέσω του συμβολικού παιχνιδιού παρέχει την απαραίτητη απόσταση ασφαλείας και βοηθάει στην επεξεργασία του βιώματος.



Η ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Τα παιδιά δυσκολεύονται να περιγράψουν τι τους συμβαίνει και να τα εκφράσουν με λόγια. Τα συναισθήματά τους είναι τόσο επώδυνα που τα έχουν απωθήσει στο υποσυνείδητο. Μέσα από το **συμβολικό παιχνίδι** και το στήριγμα της θεραπευτικής σχέσης, θα νιώσουν την απαραίτητη εμπιστοσύνη ώστε να εκφράσουν τα οδυνηρά συναισθήματα και να μπορέσουν σταδιακά να αναπτυχθούν φυσιολογικά.
- **Χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και συμπτώματα κακοποιημένων παιδιών** είναι: ο φόβος, το άγχος, η κατάθλιψη, ο θυμός και η επιθετική συμπεριφορά, η αρνητική αυτοεικόνα, η δυσκολία διατήρησης σχέσεων, ψυχοσωματικά συμπτώματα όπως ενούρηση, διαταραχές στη διατροφή, υπερκινητικότητα, αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.
- Η **αρνητική αυτοεικόνα** επηρεάζει το κτίσιμο μιας υγιούς ταυτότητας, αυτό οδηγεί σε αρνητικές συμπεριφορές και επιλογές κατά τη διάρκεια της καθημερινότητας ενός παιδιού. Τα κακοποιημένα παιδιά αισθάνονται ότι η εμπιστοσύνη τους έχει κλονιστεί και έτσι προκαλούν προβλήματα στις σχέσεις τους.



ΈΧΕΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΘΕΙ ΟΤΙ.....

- Η δυναμική της κακοποίησης έχει την τάση να επαναλαμβάνεται μέχρι το παιδί να καταφέρει να **επεξεργαστεί** το **βίωμα**.
- Στις περιπτώσεις που η κακοποίηση είναι επαναλαμβανόμενη το παιδί τείνει μεγαλώνοντας να δημιουργεί κακοποιητικές σχέσεις.
- Όταν η **σωματική κακοποίηση** προέρχεται από πρόσωπα που θεωρούνται φροντιστές του παιδιού τότε η αγάπη συνδέεται με τον πόνο. Τα παιδιά συχνά αισθάνονται ότι δεν είναι καλά παιδιά και ότι πρέπει συνεπώς να τιμωρηθούν. Αυτό στη συνέχεια μπορεί να οδηγήσει σε αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές όπως για παράδειγμα στη χρήση ουσιών κατά την εφηβική ηλικία.



Η ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Κάθε παιδί είναι μοναδικό και ο τρόπος που αντιδρά στην κακοποίηση είναι επίσης μοναδικός, εντούτοις οι αντιδράσεις των παιδιών θα μπορούσαν να χωριστούν σε **δύο κυρίες κατηγορίες**
- **1.** Τα παιδιά δείχνουν μέσα από τη συμπεριφορά τους ότι κάτι τους συμβαίνει
- **2.** εσωτερικεύουν και προσαρμόζονται στην κακοποίηση σε βαθμό υπέραναπλήρωσης.
- **Παράδειγμα:** μπορεί ένα παιδί να είναι πολύ καλός μαθητής ή να είναι πρώτος στα αθλήματα. Η δύναμη της κακοποίησης πολύ συχνά εμπεριέχει ένα ιδιαίτερο δέσιμο μίσος- αγάπης ανάμεσα στο παιδί και το «φίδι» κακοποίησης, καθώς δημιουργεί αμφιλεγόμενα συναισθήματα.
- Στο παιδί ιδιαίτερα όταν ο θύτης έχει και ρόλο φροντιστή η απομάκρυνση του παιδιού από αυτόν μπορεί να προσφέρει ανακούφιση και ασφάλεια αλλά συγχρόνως το βιώνεται και ως απώλεια.



ΤΑ ΕΙΔΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Η **σωματική** κακοποίηση
- Η **σεξουαλική** κακοποίηση
- Η **συναισθηματική** κακοποίηση είναι κάποια από τα είδη της κακοποίησης που παράγεται και η **λεκτική** και η **συναισθηματική** όπως: απλές τιμωρίες, καθώς και η άρνηση να δώσει ο γονιός στο παιδί τρυφερότητα και αγάπη όταν το χρειάζεται, η **σωματική** και **συναισθηματική** παραμέληση.



ΣΩΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τα παιδιά που έχουν σωματικά και σεξουαλικά κακοποιηθεί, αισθάνονται ότι κατά κάποιον τρόπο προκάλεσαν το θύτη και για αυτό το λόγο αξίζουν να τιμωρηθούν. Έτσι βιώνουν την κακοποίηση με ενοχές και αυτουποτίμηση.

Μία άλλη συνέπεια της σεξουαλικής κακοποίησης είναι ότι ενεργοποιεί πρόωρα τη σεξουαλικότητά του παιδιού και αυτό μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία άλλων κακοποιητικών σχέσεων.

Όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά τόσο πιο δύσκολο είναι να επεξεργαστούν την εισβολή στο σώμα τους και σε όλη τους την ύπαρξη.

Προκαλείται λοιπόν μία συνολική συναισθηματική και γνωστική αποδιοργάνωση στην ανάπτυξη,



ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΛΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

- Η συναισθηματική παραμέληση συμβαίνει όταν οι βασικές ανάγκες του παιδιού δεν ικανοποιούνται.
- Αυτό το είδος κακοποίησης είναι πιο δύσκολο να ανιχνευτεί. Τα παιδιά υποφέρουν από παραμέληση, όταν τα απορρίπτουν, τα ταπεινώνουν και όταν δεν αναγνωρίζουν τα δικαιώματά τους.
- Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει συνεχής εξευτελισμός, λεκτικές απειλές και τρομοκρατία και οι προσπάθειες για τρυφερότητα και αποδοχή απορρίπτονται. Συχνά οι κηδεμόνες του παιδιού μπορεί να πάσχουν από κάποια ψυχική νόσο και έτσι να μην μπορούν να δημιουργήσουν ένα συναισθηματικό δεσμό με το παιδί τους.



ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Ο **1ος** θεραπευτικός στόχος είναι τα παιδιά να μπορέσουν να επανέλθουν συναισθηματικά σε ένα επίπεδο, που να τους επιτρέπει να λειτουργούν όσο πιο φυσιολογικά μπορούν στην καθημερινότητά τους.
- Τα παιδιά χρειάζεται να καταλάβουν τι τους έχει συμβεί, να έρθουν σε επαφή με το σώμα τους και να αναγνωρίσουν τα όριά τους.
- Η **θεραπεία** δίνει χώρο στο παιδί να εξερευνήσει και να καταλάβει μέσα από το παιχνίδι, τις εμπειρίες του ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο. Στις περιπτώσεις που έχουν βιώσει σωματική και σεξουαλική κακοποίηση χρειάζεται να μάθουν, ποια είναι τα «καλά» αγγίγματα και ποια τα «κακά» και πώς να προφυλάσσουν τον εαυτό τους από ανάλογες εμπειρίες.



.....

- Ο 2^{ος} θεραπευτικός στόχος είναι, τα παιδιά να δομήσουν μία υγιή ταυτότητα, που να μην είναι συνυφασμένη με την κακοποίηση.
- Η **παιγνιοθεραπεία** λειτουργεί ως μία “διορθωτική” εμπειρία, όπου το παιδί θα καταφέρει να απαλύνει το τραύμα του και θα ξεκινήσει από την αρχή. Στόχος να δούμε την ταυτότητά του και την αυτοεκτίμησή του. Αυτό θα γίνει μέσα από τη σχέση εμπιστοσύνης που θα δημιουργηθεί, θα επιτρέψει την έκφραση συναισθημάτων γύρω από την κακοποίηση, είτε μέσω του παιχνιδιού είτε μέσω της γλώσσας.



Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

- Η δημιουργία σχέσης είναι το πρώτο και πιο σημαντικό βήμα της θεραπευτικής διαδικασίας.
- Τα παιδιά δεν εμπιστεύονται εύκολα, δεν ξέρουν τι θα συμβεί και πολλές φορές δεν ξέρουν γιατί ξεκινάνε θεραπεία.
- Ο θεραπευτής πρέπει να είναι ανοιχτός και να δείχνει μεγάλο σεβασμό προς το παιδί.
- Η απόσταση χρειάζεται για να νιώσει το παιδί ασφαλές να εκφραστεί και να μοιραστεί τις σκέψεις του.
- Ο θεραπευτής δημιουργεί μία ατμόσφαιρα όπου το παιδί δεν αισθάνεται πίεση, αντιθέτως νιώθει πως έχει τον έλεγχο της κατάστασης του.
- Ο **ρόλος του θεραπευτή** είναι να παρέχει ασφάλεια στο παιδί έτσι ώστε να μπορέσει να εκφράσει τον εαυτό του μέσα από το συμβολικό παιχνίδι.
- Κάποια παιδιά θέλουν να ξεπεράσουν τα δύσκολα βιώματα τους, ενώ άλλα θέλουν να αποφύγουν να τα αντιμετωπίσουν.



Ο ΘΕΡΑΠΕΥΤΗΣ...

- Πρέπει να σέβεται τις ανάγκες του παιδιού και την ετοιμότητα του. Έτσι ανάλογα με την περίπτωση μπορεί να παρατηρεί και να καθρεφτίζει το παιχνίδι. Μπορεί να συμμετέχει, το παιχνίδι γίνεται πάντα με την καθοδήγηση του παιδιού και ο ρόλος του θεραπευτή είναι να το βοηθήσει να βγάλει νόημα από αυτό που κάνει σε ένα πλαίσιο ασφάλειας και με ένα ρυθμό που του ταιριάζει.
- Κάποια παιδιά μπορεί να παίζουν λίγο γύρω από την κακοποίηση και να εστιάζουν πιο πολύ στο χτίσιμο της αυτοεκτίμησης. Σε κάθε περίπτωση ο θεραπευτής ακούει τις ιστορίες του παιδιού αποδέχεται από που του συνέβη και του εξηγεί πως δεν ευθύνεται το ίδιο. Ακόμα δείχνει κατανόηση και αποδοχή στα θετικά συναισθήματα που ενδεχομένως τρέφει το παιδί προς το σπίτι για να μπορέσει στη συνέχεια να μιλήσει για όλα τα αρνητικά.



ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

- Ο θεραπευτής λέει στο παιδί ότι αυτή την ώρα είναι ελεύθερο, αν θέλει να μιλήσει, να παίξει ή απλά να κάθεται σιωπηλό. Προσθέτει πως ότι κι αν επιλέξει υπάρχουν κάποιοι κανόνες για να προστατεύουν το παιδί, τον θεραπευτή, τα παιχνίδια και το χώρο.
- Ο θεραπευτής εξηγεί τη σημασία της εχεμύθειας και του διευκρινίζει πως μόνο αν το θέλει μπορεί να μοιραστεί τι έκανε την ώρα της συνεδρίας με τους «σημαντικούς άλλους».
- Ωστόσο ο θεραπευτής λέει ξεκάθαρα πως αν το παιδί του εξομολογηθεί ότι κάποιος συνεχίζει να το κακοποιεί, τότε θα πρέπει να το αναφέρει σε κάποιον υπεύθυνο ενήλικα γιατί η ασφάλεια του παιδιού είναι και ευθύνη του θεραπευτή(άρση απορρήτου).



Η ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....

- Μπορεί να ξεκινήσει μόνο όταν το παιδί βρίσκεται σε ένα ασφαλές πλαίσιο. Αν υπάρχουν υπόνοιες κακοποίησης στη θεραπεία είναι απαγορευτικός ο τρόπος που επεξεργάζονται τις εμπειρίες.
- Στα παιδιά ο τρόπος μέσα από το παιχνίδι ποικίλλει ανάλογα με την προσωπικότητα του παιδιού. Κάποια παιδιά προσπαθούν να καταλάβουν τι τους έχει συμβεί και το παιχνίδι τους περιγράφεται γύρω από το πώς θα καταφέρουν να εξαλείψουν το «τέρατα» του παρελθόντος.
- Άλλα παιδιά θέλουν να αισθάνονται ασφάλεια στην παρούσα φάση και χρησιμοποιούν το παιχνίδι ως μέσο χαλάρωσης με στόχο να μπορέσουν να συνεχίσουν τη ζωή τους φυσιολογικά, χωρίς να θυμούνται τι τους έχει συμβεί.



.....

- Είναι σημαντικό τα παιδιά να βρουν τρόπους ώστε να αισθάνονται ασφάλεια μέσα στην καθημερινότητά τους. Η διαδικασία κάποιες φορές θυμίζει ένα “λαβύρινθο” με πολλές στροφές και αδιέξοδα μέχρι τελικά να βρεθεί η έξοδος κινδύνου όπως το μύθο του Μινώταυρου.
- Τα κακοποιημένα παιδιά αισθάνονται χαμένα και φοβισμένα μέσα σε ένα λαβύρινθο όπου στο βάθος караδοκεί ένα τέρας έτοιμο για επίθεση. Τα μικρότερα παιδιά μπορούν πιο εύκολα να παίξουν σκηνές από την **κακοποίηση** και αυτό είναι κάτι που επαναλαμβάνουν μέχρι να καταλάβουν και να επεξεργαστούν τον πόνο που ένιωσαν.
- Τα μεγαλύτερα παιδιά χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να εμπιστευτούν τον θεραπευτή τους και συνήθως χρησιμοποιούν το σύμβολο και τη μεταφορά για να μιλήσουν για την κακοποίηση.



.....

- Θέματα που πραγματεύεται το παιδί στη θεραπεία του: ο τρόμος της κακοποίησης, ο σωματικός πόνος και η παραμόρφωση από την κακοποίηση, ο φόβος και η αγάπη προς το δράστη.
- *“Στο μέλλον τι θα μου συμβεί;”, τον αγαπήσε κάνεις; ο εαυτός, “μάλλον είμαι κακός, το σώμα μου είναι κακό”.*
- Η αίσθηση αδυναμίας και ο θυμός *«κανείς δεν με ακούει είμαι κακό παιδί».*



ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- 1^ο στάδιο: ξετυλίγοντας το κουβάρι της κακοποίησης.
- Ο θεραπευτής ξεκινάει το θεραπευτικό ταξίδι μαζί με το παιδί. Είναι **συνδοιπóρος** και όχι ως κάποιος που τον λυπάται και θέλει να τον σώσει. Το ταξίδι “ανήκει” στο παιδί και ο θεραπευτής διευκολύνει και το συνοδεύει στη διαδικασία.
- Το πρώτο στάδιο χαρακτηρίζεται από την περίοδο της δοκιμασίας. Το παιδί δοκιμάζει τα όρια, τον θεραπευτή, τη σχέση και την απόφασή του να ξεκινήσει το ταξίδι στο **παιχνίδι** του παιδιού.



.....

- Στην αρχή μπορεί να φαίνεται χαοτικό αλλά σταδιακά γίνεται πιο εστιασμένο.
- Ο θεραπευτής είναι χαλαρός και εμπιστεύεται τη διεργασία ακόμα και όταν δεν καταλαβαίνει πάντα τι συμβολίζει το παιχνίδι. Το σημαντικό σε αυτή τη φάση είναι η δημιουργία θεραπευτικής σχέσης. Είναι πολύ σημαντικό για αυτά τα παιδιά να αισθάνονται ασφάλεια μέσα στη σχέση για να μπορούν να εξερευνήσουν τα θέματά τους.
- Σε αυτό το στάδιο ο θεραπευτής παρατηρεί τα συγκεκριμένα θέματα που επεξεργάζεται το παιδί.



.....

- Στο 2ο στάδιο αντιμετωπίζουν τα «τέρατα» της κακοποίησης.
- Στο δεύτερο στάδιο, παιδί και θεραπευτής εξερευνούν τα συναισθήματα και τις εμπειρίες του παιδιού μέσα από διάφορα παιχνίδια και υλικά με στόχο να μπορέσει το παιδί να βγάλει νόημα από τη φρίκη που έχει προκαλέσει η κακοποίηση κατά το παρελθόν.
- Σε αυτό το στάδιο παρατηρείται έντονα το στοιχείο της επανάληψης.
- Στο τελικό στάδιο η αναζήτηση μιας υγιούς ταυτότητας και η προετοιμασία για κλείσιμο.



.....

- Στο **3ο** στάδιο το παιδί εξερευνά την ταυτότητα του χωρίς να είναι στιγματισμένο από την κακοποίηση.
- Η καινούργια ταυτότητα χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση. Σε αυτή τη φάση ειδικά όταν το παιδί είναι μεγαλύτερης ηλικίας, ο θεραπευτής μπορεί να τον βοηθήσει να βρει τις αξίες που επιθυμεί, να δει στο εξής τη ζωή του και να αποκτήσει αυτοπεποίθηση για να συνεχίσει το ταξίδι.
- Έτσι λοιπόν το “αόρατο” παιδί γίνεται ορατό και έχει σώμα, ξέρει το ύψος του, τα ρούχα που του αρέσουν και ποια είναι τα γούστα του.
- Τα παιδιά σε αυτό το στάδιο δημιουργούν ιστορίες που έχουν να κάνουν με το μέλλον τους. Σε περίπτωση που τα παιδιά απομακρυνθούν από την οικογένειά τους, μπορεί να εξερευνήσουν τις ανησυχίες που έχουν για το μέρος όπου θα μείνουν στη συνέχεια.



ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

.....

- Με βάση τα τρία στάδια του παιχνιδιού & το σωματικό παιχνίδι γύρω από τη φροντίδα. Συχνά το παιχνίδι περιλαμβάνει το “τάισμα”. Παρατηρείται στην αρχή της θεραπευτικής διαδικασίας, καθώς χτίζεται η θεραπευτική σχέση και δοκιμάζονται τα όρια του θεραπευτή. Η περίοδος αυτή είναι κρίσιμη γιατί θα φανεί αν ο θεραπευτής θα αντέξει στη συνέχεια τις τρομακτικές ιστορίες που θέλει το παιδί να μοιραστεί και δεν μπορεί άλλο να τις κρατήσει μέσα του.



.....

- Πολύ συχνά τα παιδιά έχουν την ανάγκη να επιστρέψουν στη βρεφική τους ηλικία μέσα από τον σωματικό παιχνίδι και να αγγίξουν κομμάτια τους που θέλουν φροντίδα.
- Χρησιμοποιώντας το θεραπευτή ως ασφαλή βάση τα παιδιά προβάλλουν την ανάγκη τους αυτή, μέσα από τα παιχνίδια όπως για παράδειγμα τη μαγειρική.
- Η μαγειρική μπορεί να γίνει με διάφορα υλικά όπως τον πηλό ή την πλαστελίνη.
- Για παράδειγμα πλάθουν την πλαστελίνη και φτιάχνουν φαγητά για να ταΐσουν ή τον εαυτό τους ή του θεραπευτή και ενσωματώνουν το ρόλο της περιποιητικής μητέρας.



ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

.....

- Άλλα παιδιά μπορεί να χρησιμοποιήσουν τη στεγνή ή την βρεγμένη άμμο ως υλικό μαγειρικής.
- Μέσα από αυτό το παιχνίδι, έρχονται σε επαφή με τις αισθήσεις τους και εκφράζουν τη σωματική τους ανάγκη για αγάπη και φροντίδα. Τα κακοποιημένα παιδιά επιθυμούν με όλο τους το “είναι” να πάρουν αγάπη και προσοχή όμως αυτή η επιθυμία μένει συχνά ανικανοποίητη.
- Την έλλειψη φροντίδας μπορεί να την εκφράσουν στα μωρά, τις πιπίλες για μπιμπερό, τις κούκλες. Τις φιλάνε, τις ταΐζουν και μετά τις χτυπάνε, τις κακοποιούν και τις απορρίπτουν. Μπορεί να κάνουν πως ταΐζουν δηλητηριώδες κέικ με σκουλήκια κέικ με κακάο, λουκάνικα που συμβολίζουν το πέος, από πλαστελίνη, δηλητηριώδης πίτσες.
- Μπορεί ακόμη να θέλουν να δηλητηριάσουν και το θεραπευτή. Αφού πεθάνει ο θεραπευτής μετά συνηθίζουν να τον ξαναζωντανεύουν με κάποιο μαγικό βότανο.



.....

- Όλο αυτό το παιχνίδι εκφράζει την αγάπη, το μίσος, τη χαρά και την απελπισία, την αμφιθυμία, την εχθρότητα και τον θυμό, που αισθάνονται όσον αφορά τη δική τους φροντίδα.
- **Ο πηλός:** (Ο θεραπευτής δίνει τις εξής οδηγίες):
“φτιάξε με τον πηλό ένα τέρας ή αυτό που φοβάσαι πιο πολύ”. Στη συνέχεια “φτιάξε ένα κλουβί για αυτό το τέρας για να μην μπορεί να ξεφύγει, πες στην ιστορία του τέρατος και τι θα γινόταν αν καταφέρει να δραπετεύσει”.
“Φτιάξε με πηλό κάτι που θα σε βοηθήσει να αντιμετωπίσεις το τέρας”.
- **Το προβολικό παιχνίδι:** το κουκλόσπιτο, δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να αναπαραστήσουν τη σχέση σε μία οικογένεια και έτσι να δώσουν πληροφορίες για τη δική τους.



ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΩΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΜΕΣΟ

- Κάποια παιδιά μπορεί αυθόρμητα να φτιάξουν ιστορίες, ενώ σε άλλα παιδιά ο θεραπευτής μπορεί να ρωτήσει αν είναι μέρα ή νύχτα και ποιες είναι οι δράσεις της οικογένειας.
- **Παραμύθια και ιστορίες:** ο θεραπευτής μπορεί να διαβάσει παραμύθια με τέρατα ή με διάφορα εμπόδια και προκλήσεις που στο τέλος ο ήρωας καταφέρει να ξεπεράσει. Ακόμα μπορεί να φτιάξει μία ιστορία με ζωάκια που να μοιάζει πολύ με την ιστορία του παιδιού, αλλά να υπάρχει μία θετική έκβαση.
- Στο τέλος όταν ένα παιδί πει τη δική του ιστορία μπορεί ο θεραπευτής να του ζητήσει να την καταγράψει και στη συνέχεια να συζητήσουν το νόημα και τα συναισθήματα που αναδύονται στον ήρωα, μέσα από τις ιστορίες και τα παραμύθια. Το παιδί ταυτίζεται με τον ήρωα που μπορεί να φοβάται και να μπορεί να μην ξέρει στην αρχή τι να κάνει, αλλά τελικά βρίσκει τη δύναμη και τους βοηθούς που θα τον συνδράμουν, να αντιμετωπίσει το κακό όποια μορφή και αν έχει πάρει.



ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

- **Ζωγραφική:** *“ζωγράφισε ένα σούπερ ήρωα που πετάει ψηλά και μακριά για να αποφεύγει το τέρας, ζωγράφισε μου το τέρας και πες τι θα σου έλεγε αν ήταν αληθινό”.*
- **Παιχνίδι ρόλων:** τα παιχνίδια ρόλων βοηθάνε τα παιδιά να μπουν σε άλλους ρόλους και με αυτό τον τρόπο να έρθουν σε επαφή με τα αδύναμα κομμάτια του εαυτού που έχουν ανάγκη να υποστηρίξουν.
- **Γαντόκουκλες:** μπορούν να παιχτούν ιστορίες γύρω από την κακοποίηση με την ασφαλή απόσταση που προσφέρει το συμβολικό παιχνίδι. Με τις γαντόκουκλες το παιδί παίρνει απόσταση από την εμπειρία του, όταν φοράει τη γαντόκουκλα μπορεί πιο εύκολα να προβάλλει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τα βιώματά του, στις ιστορίες που φτιάχνει. Συνήθως μία ιστορία έχει αρχή μέση και τέλος.



.....

- Αντιμετωπίζοντας το “τέρας”, τα παιδιά φτιάχνουν ιστορίες με θέμα την εξόντωση του πατέρα τους και τις παίζουν σε κάποια φάση. Ο θεραπευτής μπορεί να προτείνει στο παιδί να γίνει το ίδιο το τέρας για να μπορέσει να βιώσει και το δυνατό του κομμάτι. Όταν χωριστεί, η ανάγκη του παιδιού για το “τέρας” το παιδί θα ξεκινήσει μία νέα σειρά ιστοριών γύρω από κάποιο άλλο θέμα όπως, η ταυτότητα του.
- Τα παιδιά από 6 ετών και άνω μπορούν να παίξουν γνωστικά παιχνίδια που τα βοηθά να κατανοήσουν ποια είναι και τι τους αρέσει όπως για παράδειγμα:
- Λένε: *“Είμαι η Μαρία, είμαι ευγενική, υιοθετημένη, είμαι Καραγκιόζης, κάποιες φορές είναι η κόρη μιας μαμάς που με χτυπούσε, η μικρή των γονιών που δεν ήξερα να με φροντίσουν, είμαι και η πρώτη μαγείρισσα”*.
- Στη συνέχεια μπορεί το παιδί να ενσωματώσει το ιδανικό του εαυτό και να παίξει μία σκηνή από την καθημερινότητα του.



ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΑΛΙΑ

- Ο όρος **επιλεκτική αλαλία** αναφέρεται στην απουσία ομιλίας σε επιλεγμένα περιβάλλοντα και καταστάσεις, ενώ κανονικά το παιδί δεν παρουσιάζει καμία γλωσσική διαταραχή η επιλεκτική αλαλία χαρακτηρίζεται ως αγχώδης διαταραχή, μιας και η βαθύτερη αιτία της είναι το **εσωτερικευμένο άγχος** που παρατηρείται σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων μέχρι 14 ετών και συνήθως εκδηλώνεται στο ξεκίνημα του σχολείου.
- Αυτή η διαταραχή παρουσιάζεται πιο συχνά στα κορίτσια. Το παιδί αποφασίζει να μη μιλήσει, χρησιμοποιώντας αυτή τη στάση ως **μηχανισμό άμυνας**. Σε κάποιες περιπτώσεις η επιλεκτική αλαλία μπορεί να προκύψει σε παιδιά που έχουν βιώσει κάποια τραυματική εμπειρία.



5 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΛΑΛΙΑ

- Υπάρχουν **πέντε(5)** σημαντικά κριτήρια DSM που πρέπει να συνυπάρχουν για να πούμε ότι ένα παιδί πάσχει από **επιλεκτική αλαλία** και είναι τα εξής:
- Το παιδί επιλέγει να μη μιλήσει σε συγκεκριμένα κοινωνικά περιβάλλοντα όπως στο σχολείο. Η διαταραχή στέκεται εμπόδιο στην φυσική εξέλιξη του παιδιού στην κοινωνική του ζωή. Τα σημάδια της διαταραχής θα πρέπει να έχουν διάρκεια τουλάχιστον ένα μήνα πριν απευθυνθούν οι γονείς σε ειδικό.
- Η αποτυχία της λεκτικής επικοινωνίας δεν σχετίζεται με τη δυσκολία χειρισμό της γλώσσας όπως σε περιπτώσεις παιδιών άλλης εθνικότητας. Η διαταραχή δεν οφείλεται σε δυσκολίες που αφορούν την επικοινωνία όπως σε περιπτώσεις παιδιών που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού.



5 ΚΡΗΤΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΙΑ

- Τα κυρίαρχα συναισθήματα που βιώνουν, η έκφρασή τους, το άγχος, ο φόβος, ο θυμός λείπει. Κάθε παιδί βιώνει αυτά τα συναισθήματα με ένα μοναδικό τρόπο και σε διαφορετική ένταση. Έτσι ανάλογα με το παιδί και την περίσταση, μπορούν να παρατηρηθούν και κάποιες συμπεριφορές όπως να είναι πεισματάρικα, κακοδιάθετα ή χειρίστηκα στο οικείο τους περιβάλλον, να εμφανίσουν δραματικές εναλλαγές διάθεσης, να αισθάνονται την ανάγκη για δομή στο καθημερινό τους πρόγραμμα, γιατί μόνο έτσι αισθάνονται καλά.



Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

- Συνήθως τα παιδιά που εμφανίζουν επιλεκτική αλαλία μπορεί να έχουν μία ιδιαίτερα στενή σχέση με τη μητέρα σε βαθμό προσκόλλησης.
- Σε αυτή την περίπτωση ενδέχεται να υπάρχει ένα είδος εξάρτησης στην οποία ενισχύει μία υπερπροστατευτική μητέρα. Από την άλλη πλευρά ο πατέρας εμφανίζεται πιο αυστηρός και απόμακρος.
- Συχνά οι γονείς δεν διατηρούν ιδιαίτερες κοινωνικές συναναστροφές. Ένας από τους δύο, έχει χαρακτηριστεί ως ντροπαλός και συγκρατημένος.
- Επίσης μπορεί η μητέρα ή ο πατέρας να είχαν την ίδια διαταραχή ως παιδιά και να πέρασε απαρατήρητη.
- Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επιλεκτική αλαλία είναι ένα μοτίβο που περνάει από γενιά σε γενιά μέχρι να υπάρξει αλλαγή στη δυναμική της οικογένειας.
- Ωστόσο είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι είναι σπάνια διαταραχή και παρατηρείται σε περίπου 7 στα 1.000 παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας.



Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Οι ενήλικες, πρέπει να αποσύρουν την πίεση προς το παιδί όσον αφορά την ομιλία του και να κατανοήσουν τα σωματικά και συμπεριφορικά συμπτώματα που οφείλονται στην ύπαρξη έντονου άγχος.
- Τα παιδιά αυτά έχουν τεράστια δυσκολία να πάρουν πρωτοβουλία επικοινωνίας και μπορεί να διστάζουν να επικοινωνήσουν ακόμα και μέσω άλλων οδών.
- Ωστόσο όλοι οι ενήλικες με τους οποίους συναναστρέφεται το παιδί δεν πρέπει ποτέ να σταματήσουν τη λεκτική επικοινωνία μαζί του ακόμα και αν αυτό δεν ανταποκρίνεται.
- Αυτό πρέπει να γίνεται με τρόπο που να αποπνέει αποδοχή και κατανόηση από μέρους του ενήλικα, ο οποίος έτσι δείχνει εμπιστοσύνη προς το παιδί. Θα μιλήσει όταν είναι έτοιμο, όπως ο θεραπευτής έτσι και όλοι οι ενήλικες θα πρέπει να σέβονται το ρυθμό και το χρόνο του παιδιού και μόνο του θα μπορέσει κάποια στιγμή να μιλήσει.



Η ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

- Η παιγνιοθεραπεία, η συμβουλευτική γονέων, είναι καλό να υπάρξει όσο το δυνατόν νωρίτερα, ώστε το παιδί να αποφύγει την κοινωνική απομόνωση αλλά και τις αρνητικές επιπτώσεις, (σχολικές του επιδόσεις).
- Κατά τη διάρκεια της θεραπείας ξετυλίγεται το “συναισθηματικό κουβάρι” του παιδιού και ο θεραπευτής προσπαθεί να καταλάβει μέσα από το συμβολικό παιχνίδι, τι προκάλεσε αυτή τη διαταραχή και τι τη διατηρεί.
- Στη συνέχεια με τη συνεργασία ενός άλλου θεραπευτή που θα αναλάβει τη συμβουλευτική γονέων, θα διερευνήσουν αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν στο σπίτι και στο σχολείο ώστε να αντιμετωπιστεί η διαταραχή.
- Η **παιγνιοθεραπεία** πρέπει πάντα να συνδυάζεται με τη συμβουλευτική γονέων και σε κάποιες περιπτώσεις με την οικογενειακή θεραπεία.



ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΑΛΛΑΧΙΑ

- Η παιγνιοθεραπεία είναι από τις πιο αποτελεσματικές θεραπείες γιατί δεν βασίζεται αποκλειστικά στο λόγο. Τα παιδιά συμπεριφέρονται ανάλογα με τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους, σε σχέση με τους άλλους και τα αισθήματα ικανότητας ή ανικανότητας που βιώνουν ως προς την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων.



ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

- Η αρχική συνάντηση με γονείς και η λήψη κοινωνικού ιστορικού για να ξεκινήσει ένα παιδί παιγνιοθεραπεία.

Για να γίνει λήψη του ιστορικού από τον παιγνιοθεραπευτή ώστε να δει τυχόν υπάρχουσα ψυχολογική εκτίμηση, παιδοψυχιατρική εξέταση ιστορικού. Περιλαμβάνει τα εξής ιστορικό της οικογένειας πληροφορίες για την πατρική και μητρική οικογένεια όπως έχει υπάρξει κάποιο μέλος που να είναι πολύ ντροπαλό και εξωστρεφές τη σχέση έχουν η μητέρα και ο πατέρας με το παιδί έχει αντιμετωπίσει κάποιο μέρος ψυχολογικά προβλήματα.



.....

- Τρεις διαγνωστικές συνεδρίες ακολουθούν τις διαγνωστικές συνεδρίες και κατόπιν ξεκινάει εάν κρίνεται σκόπιμο ένας θεραπευτικός κύκλος 7 συνεδριών στο μοντέλο της παιγνιοθεραπείας μετά την ολοκλήρωση ενός κύκλου συνεδριών επαναξιολογούν και αν χρειάζεται ανανεώνουμε με ένα καινούργιο κύκλο 10 συναντήσεων. Καθορισμός σε συγκεκριμένο χώρο ημέρας και ώρας. Ο χώρος του παιχνιδιού χρειάζεται να είναι κατάλληλα εξοπλισμένος με όλα τα απαραίτητα παιχνίδια υλικά ώστε να δημιουργεί ένα ασφαλές πλαίσιο.



ΣΤΟΥΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΎΣ ΣΤΟΧΟΥΣ.....

να δημιουργηθεί συναισθηματική επαφή, να υπάρξει εμπιστοσύνη, αποδοχή και κατανόηση, να αισθανθεί το παιδί πως έχει τον έλεγχο και την ευθύνη της ζωής του, να ενισχυθεί η ανεξαρτησία και η ικανότητά του να παίρνει αποφάσεις, να πιστέψει στον εαυτό του και στην ικανότητά του, να καθοδηγεί τον εαυτό του, να αισθανθεί πως αξίζει το σεβασμό και πως δεν είναι προβληματικό να λύσει τη σιωπή, να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες.



ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ

- **1ο στάδιο:** Αναπτύσσεται η θεραπευτική σχέση στο ξεκίνημα της θεραπείας, η κυρίαρχη δυσκολία είναι η δημιουργία θεραπευτικής σχέσης γιατί το παιδί μπορεί να μη θέλει να μιλήσει ή να παίξει.
- Ο θεραπευτής σέβεται την απόσταση που επιθυμεί να έχει το παιδί και δείχνει κατανόηση και αποδοχή για αυτή του την ανάγκη.
- Έτσι δεν το πιέζει, αντιθέτως ο θεραπευτής ακολουθεί και σέβεται το χρόνο που χρειάζεται.
- Με αυτό τον τρόπο μειώνει το άγχος του παιδιού παρέχοντας μία σχέση ασφαλείας και εμπιστοσύνης στην οποία μπορεί να προσφεύγει.
-



10 ΣΤΑΔΙΟ

- Η αποδοχή του θεραπευτή επιτρέπει στο παιδί να αισθανθεί τον εαυτό του με ένα θετικό τρόπο. Το δωμάτιο είναι γεμάτο παιχνίδια και έτσι αποπνέει μία αίσθηση χαράς και εκφραστικής ελευθερίας.
- Το “μαγικό χαλί” παρέχει ένα όριο που δημιουργεί ασφάλεια.
- Η θεραπευτική διαδικασία έχει δομή και ξεκινάει και τελειώνει με ένα συγκεκριμένο τρόπο που το παιδί επιλέγει, όπως για παράδειγμα: με το χτύπημα ενός γνωστού μουσικού οργάνου. Αυτό του δίνει το αίσθημα του ελέγχου και μειώνει το άγχος του.
- Σε αυτή τη φάση ο θεραπευτής του μιλάει για το συμβόλαιο ακόμα και αν εκείνο δεν ανταποκρίνεται.



ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

- Δηλώνει τους κανόνες του παιχνιδιού και έτσι είναι ξεκάθαρο για το παιδί, τι επιτρέπεται και τι όχι. Συγκεκριμένα εξηγείς στο παιδί ότι έχει στη διάθεσή του 45 λεπτά για να κάνει ότι θέλει.
- Αν δεν θέλει να κάνει κάτι, τότε και αυτό είναι αποδεκτό. Μπορεί να παίξει, να μην παίξει, μπορεί να μιλήσει, να μη μιλήσει και ο ρόλος του θεραπευτή είναι να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει καλύτερα τον εαυτό του και το λόγο που χρειάζεται τη σιωπή του. Ακόμα είναι σημαντικό να τονίσει στο παιδί ότι υπάρχει το απόρρητο των συνεδρίων.



ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

- Στην **πρώτη συνεδρία**, ένα παιδί μπορεί απλώς να στέκεται στο δωμάτιο με τα χέρια σφιγμένα πίσω από την πλάτη του, να μην κοιτάει τα παιχνίδια ή το χώρο και η έκφραση στο πρόσωπο του να είναι ψυχρή. Ο θεραπευτής μπορεί να καθρεπτίσει αυτή τη συμπεριφορά λεκτικά και να ρωτήσει: “αισθάνεσαι άνετα να στέκεσαι ακίνητος και να μην κάνεις τίποτα; δεν θέλεις να δεις τα παιχνίδια αισθάνεσαι αμηχανία; δεν είσαι σίγουρος τι κάνεις εδώ;
- Αυτή η στάση του παιδιού μπορεί να κρατήσει καθόλη τη διάρκεια της συνεδρίας.



ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

- Στη **δεύτερη συνάντηση** το παιδί ενδέχεται να κάνει το ίδιο. Ωστόσο ο θεραπευτής του μιλάει ανοιχτά, λέει για παράδειγμα: πως ξέρει ότι δεν θέλει να μιλάει στο σχολείο, ενώ στο σπίτι μιλάει και ότι αντιμετωπίζει κάποιες δυσκολίες με τη δασκάλα και τα άλλα παιδιά της τάξης.
- Στη συνέχεια εξηγείς ότι στο χώρο αυτό μπορεί να κάνει ότι θέλει. Στο δεύτερο στάδιο δοκιμάζοντας τα όρια στη σχέση, σταδιακά το παιδί θα αισθανθεί πιο άνετα σε σχέση με το χώρο και το θεραπευτή και αυτό θα φανεί από τη στάση του σώματος, στην επαφή με το θεραπευτή και τη σταδιακή ενασχόληση με τα παιχνίδια.
- Η θεραπεία ενός παιδιού με επιλεκτική αλαλία μπορεί να κρατήσει έως και δύο χρόνια, χωρίς εκείνο να μιλήσει καθόλου.



Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

Η επικοινωνία σε αυτή την περίπτωση γίνεται μέσα από τις ζωγραφιές, το γράψιμο, το έντονο παιχνίδι, τις χειρονομίες και τους ήχους. Συνήθως σε κάποια φάση της θεραπείας το παιδί θα καταφέρει να μιλήσει.

Αρχικά, μπορεί να είναι ακόμα ντροπαλό, όμως στη συνέχεια μπορεί να εκφράσει συσσωρευμένο θυμό. Ο θυμός εκδηλώνεται φραστικά ή σωματικά και μπορεί να απογοητεύσει τους ενήλικες.



Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

Γύρω του καθώς τα συναισθήματα και σκέψεις αρχίζουν να εκφράζουν το θυμό σιγά-σιγά καταλαγιάζει.

Στη συνέχεια καθώς το παιδί αισθάνεται πιο καλά με τον εαυτό του, μπορεί να εγκαταλείψει τη σιωπή που είναι ένας αμυντικός μηχανισμός αυτοπροστασίας.

Ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που δεν μίλησαν ποτέ κατά τη διάρκεια της θεραπείας, αλλά παρατηρήθηκαν αλλαγές στη συμπεριφορά τους και στις σχέσεις τους εκτός του χώρου θεραπείας.



ΤΕΛΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

- Στο τελικό στάδιο η αναζήτηση της καινούργιας ταυτότητας και η προετοιμασία για το κλείσιμο. Σε αυτό το στάδιο του παιδί έχει αρχίσει να αποδέχεται τα συναισθήματα του, να αναγνωρίζει τα αυθεντικά κομμάτια της προσωπικότητάς του και να υποστηρίζει τις επιλογές και τα ενδιαφέροντά του.
- Έτσι σταδιακά δομεί μία θετική αυτοεικόνα και αποκτά περισσότερη αυτοπεποίθηση απέναντι στο κοινωνικό του περίγυρο. Αυτή η διαδικασία συνεχίζει και μετά το κλείσιμο της θεραπείας. Το στάδιο του αποχαιρετισμού είναι πολύ σημαντικό και φυσικά λαμβάνει χώρα με σεβασμό στο χρόνο και το ρυθμό του παιδιού.



Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΙΓΝΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Η εφαρμογή της **παιγνιοθεραπείας** λειτουργεί σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο ανάλογα με τις ανάγκες κάθε παιδιού. Στην ατομική θεραπεία αρχικά, ένα παιδί με **επιλεκτική αλαλία** είναι καλό να κάνει ατομική θεραπεία, γιατί έχει ανάγκη την προσωπική επαφή για να επεξεργαστεί τα θέματα του.
- Ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις ενδείκνυται να μπηκε ένα άλλο παιδί. Σε συνέδριες στο οποίο έχει ήδη μία καλή σχέση με το παιδί που κάνει θεραπεία και με αυτό τον τρόπο θα τον βοηθήσει ακόμα περισσότερο να ξεκλειδώσει τον εαυτό του.
- Στην **ομαδική θεραπεία**: το παιδί έχει κάνει ένα κύκλο συνεδρίων και έχει καταφέρει να μιλήσει τότε ενδείκνυται και η μικρή ομάδα. Η ομαδική θεραπεία βοηθάει το παιδί να εξασκήσει τις διαπροσωπικές του δεξιότητες και να ενισχύσει τη θετική του αυτοεικόνα.



ΤΟ ΕΝΣΩΜΑΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

- Τα παιδιά με **επιλεκτική αλαλία** έχουν ανάγκη να επιστρέψουν στο πρώτο στάδιο της ανάπτυξής τους. Όταν χρησιμοποιούσαν κυρίως το αισθητηριακό παιχνίδι για να εξερευνήσουν ή να ανακαλύψουν τον κόσμο με τον εαυτό τους, το βρέφος στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής του παίζει αποκλειστικά με ένα σημαντικό παιχνίδι και όλα του τα βιώματα και οι μνήμες είναι χαραγμένες στο υποσυνείδητο. Επιστρέφοντας σε αυτό το στάδιο τα παιδιά, έρχονται και πάλι σε επαφή με τις πρώτες αισθήσεις τους, στο σώμα και τα συναισθήματά τους και αυτή λειτουργεί ως “**γέφυρα**” επαφής με τον εαυτό τους.



Η ΑΜΜΟΣ

- Ο θεραπευτής δίνει τις παρακάτω οδηγίες στο παιδί διάλεξε 5 ζώακια και κρύψτα καλά μέσα στην άμμο. Τώρα σκέψου πως μόλις γεννήθηκαν και τοποθέτησε τα πάνω στην άμμο και πες την ιστορία τους και πώς σχετίζονται μεταξύ τους.



ΤΟ ΠΡΟΒΟΛΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

- Βοηθάει τα παιδιά να αναπαραστήσουν τα βιώματά τους, μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και σε άλλα κοινωνικά πλαίσια, με στόχο να επεξεργαστούν και να τα κατανοήσουν και να τα οργανώσουν.
- Γι αυτό βοηθάει πολύ η ενασχόληση με το κουκλόσπιτο και το παίξιμο ιστοριών, γύρω από την οικογένεια και τη σχέση στο μέλλον.
- Ακόμη μπορεί τα θέματα να έχουν να κάνουν με τον αποκλεισμό των μελών της οικογένειας και τη χαρούμενη επανασύνδεση τους.



ΤΟ ΠΡΟΒΟΛΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

- Σε κάποιες περιπτώσεις παιδιών οι “οικογένειες ζώων” μπορεί να είναι πιο ελκυστική επιλογή για τη δημιουργία ιστοριών, γιατί προσφέρει περισσότερη συμβολική απόσταση από τα βιώματα τους.
- Τα παιδιά με επιλεκτική αλαλία μπορεί να αναπαραστήσουν σκηνές και διαλόγους που θα ήθελαν να κάνουν, αλλά καθώς δυσκολεύονται το παιχνίδι τα βοηθάει να πλησιάσουν αυτή τη δυνατότητα.
- Σε κάποιες περιπτώσεις παιδιών το **προβολικό παιχνίδι**, μπορεί να γίνει σιωπηλό και με γυρισμένη πλάτη προς το θεραπευτή.



ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕΣΩ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

- Ωστόσο ο θεραπευτής μιλάει, καθρέπτει στο παιχνίδι του παιδιού, της στάσης του σώματος του και τις εκφράσεις του προσώπου του, ο θεραπευτής σέβεται την επιλογή του παιδιού και δεν αλλάζει θέση για να βλέπει καλύτερα όμως ξεκαθαρίζει πως θα συνεχίσει να του μιλάει.
- **Η ζωγραφική**

Για την εφαρμογή των παρακάτω τεχνικών ο θεραπευτής δίνει τις οδηγίες:

Η τεχνική 1. για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης.

- Ζωγράφισε πέντε πράγματα στα οποία είσαι καλός.
- Ζωγράφισε τρία πράγματα που σου αρέσει στο σώμα σου
- Ζωγράφισε ένα πράγμα που κατάφερες αυτή την εβδομάδα.



ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕΣΩ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ

- Η τεχνική 2.
- Η τεχνική της **καρδιάς** (αναγνώριση) συναισθημάτων.
- Αρχικά ζωγραφίζεις μία καρδιά, αποφασίζεις τι συναίσθημα αντιπροσωπεύει κάθε χρώμα και στη συνέχεια χρωμάτισε την καρδιά σου με τα χρώματα που αντιστοιχούν στα τωρινά σου συναισθήματα.



ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΡΟΛΩΝ

- Σε αυτό το στάδιο του **παιχνιδιού**, το παιδί έχει την ευκαιρία να παίξει διαφορετικούς **ρόλους** και με αυτό τον τρόπο να επανασυνδεθεί με πλευρές του εαυτού του, με τις οποίες έχει χάσει επαφή ή τις έχει απορρίψει.
- Έτσι ένα ντροπαλό παιδί μπορεί μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων να παίξει ένα ήρωα που είναι δυνατός και θαρραλέος και δεν φοβάται να αντιμετωπίσει κινδύνους και τέρατα.
- Σε παιδιά με **επιλεκτική αλαλία** αυτό το παιχνίδι είναι πιο πιθανό να παρατηρηθεί στο **τελικό στάδιο** της θεραπείας τους και θα τα βοηθήσει ακόμη περισσότερο, να καταλάβουν τον εαυτό τους και τους άλλους.
- Το παιχνίδι ρόλων μπορεί να γίνει με το θεραπευτή με κάποιο άλλο παιδί που λειτουργεί βοηθητικά ή και μέσα σε μία ομάδα.



ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΡΤΕΣ

- Κάποιες **κάρτες** που ενδείκνυνται για παιδιά είναι η Περσονίτα, η habitat από τη συλλογή καρτών HO publishing.
- **Η τεχνική με κάρτες δημιουργώντας ιστορίες**
- Αφού καθίσουν σε κύκλο, κάθε παιδί παίρνει μία κάρτα και λέει μία πρόταση.
- Το ίδιο, αναλόγως τι έχει συμφωνηθεί αρχικά με την ομάδα θα χρησιμοποιηθούν όλες οι κάρτες του πάγκου ή θα αποφασιστεί πόσοι γύροι θα γίνουν.
- Ο πρώτος παίκτης παίρνει μία κάρτα τυχαία από τον πάκο την κοιτάει, λέει κάτι αυθόρμητα και την τοποθετεί κάτω.
- Στη συνέχεια ο δεύτερος παίκτης παίρνει μία κάρτα και την τοποθετεί δίπλα στην πρώτη συνεχίζοντας έτσι την ιστορία.
- Η ομάδα μπορεί να γράψει την ιστορία.



.....

- Ο καθένας γράφει μία πρόταση και δίνει το χαρτί στο διπλανό του για να συνεχίσει την ιστορία.
- Τις κάρτες τις βλέπουν όλοι οι παίκτες και μετά από κάθε γύρο, μπορεί να διαβαστεί ολόκληρη η ιστορία.
- Αφού η ομάδα έχει ολοκληρώσει την ιστορία μπορεί μετά να την παίξει.
- Το παιδί επιλέγει μία κάρτα και συνδέει την εικόνα με τον εαυτό του, διατυπώνοντας μία πρόταση.



.....

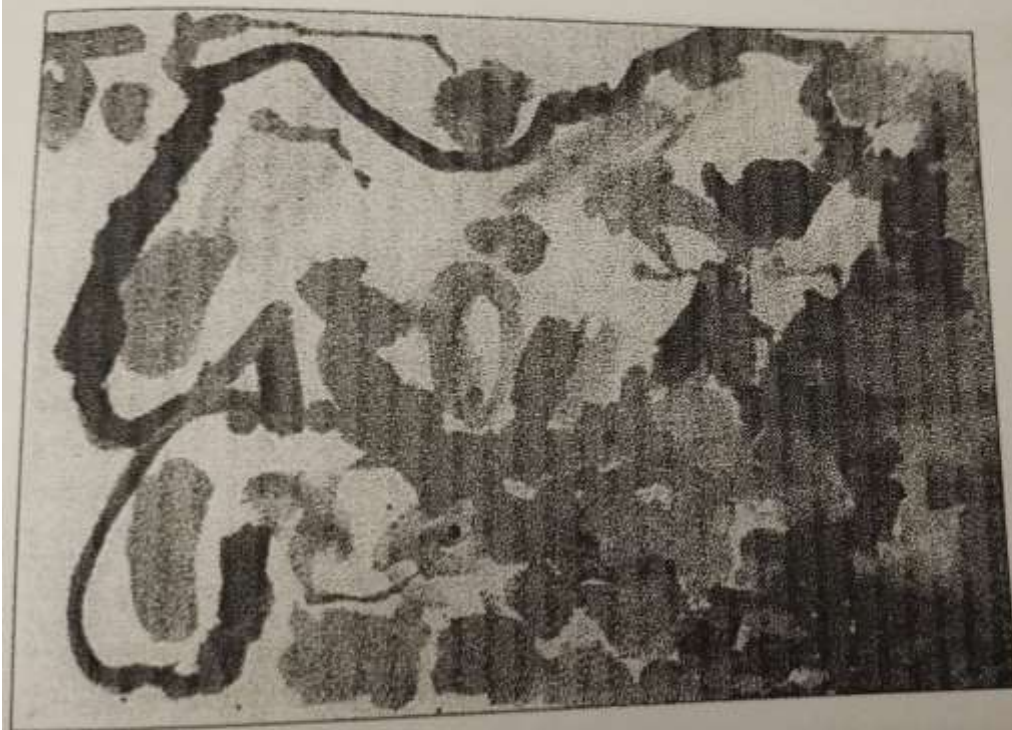
- Στην κάρτα δίνεται μία φωνή για να πει την ιστορία του παιδιού.
- Ο θεραπευτής μπορεί να ρωτήσει τη φωνή ποιες δυσκολίες αντιμετώπισε στη ζωή του μέχρι τώρα και πώς κατάφερε να τις ξεπεράσει.
- Μετά μπορούν να μεταβιβαστούν και να παίξουν την ιστορία αν το παιδί συμφωνεί.



Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕ ΔΥΟ ΚΑΡΤΕΣ

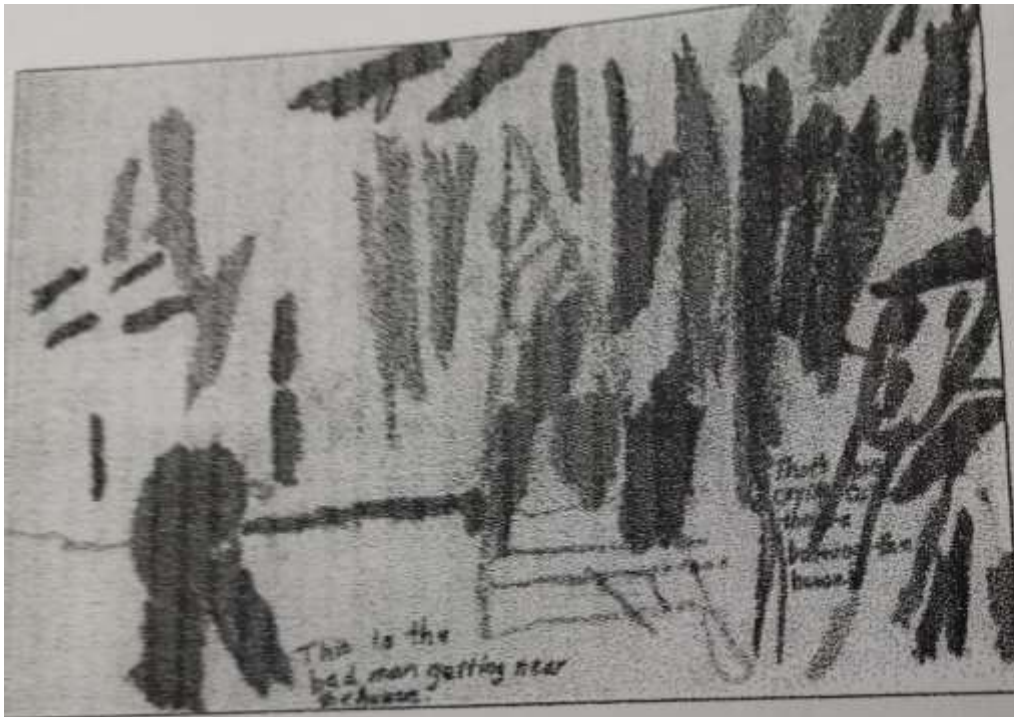
- Αυτές οι κάρτες μπορούν να αποτελέσουν έμπνευση για μία ζωγραφιά, καθώς θα χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ιστορίας, ποιημάτων και τραγουδιών, “καθρέπτες του εσωτερικού μας κόσμου”.
- Το παιδί τραβάει έξι κάρτες τυχαία, 3 εικόνες και τρεις λέξεις. Τοποθετεί την κάρτα σηκώνει τις λέξεις και φτιάχνει τις προτάσεις.
- Στο τέλος περιγράφουν πώς μπορεί να σχετίζονται αυτές οι προτάσεις στην παρούσα φάση της ζωής τους.
- **Οι κάρτες χωρίς λόγια:** κάθε παιδί τραβάει κάποιες κάρτες και προσπαθεί να αποδώσει το νόημα τους με ήχο ή με μία κίνηση.





Εικόνα 5.18. Ζωγραφιά που απεικονίζει έναν λαβύρινθο με επαναλαμβανόμενες γραμμές, από ένα αγόρι 6 ετών.





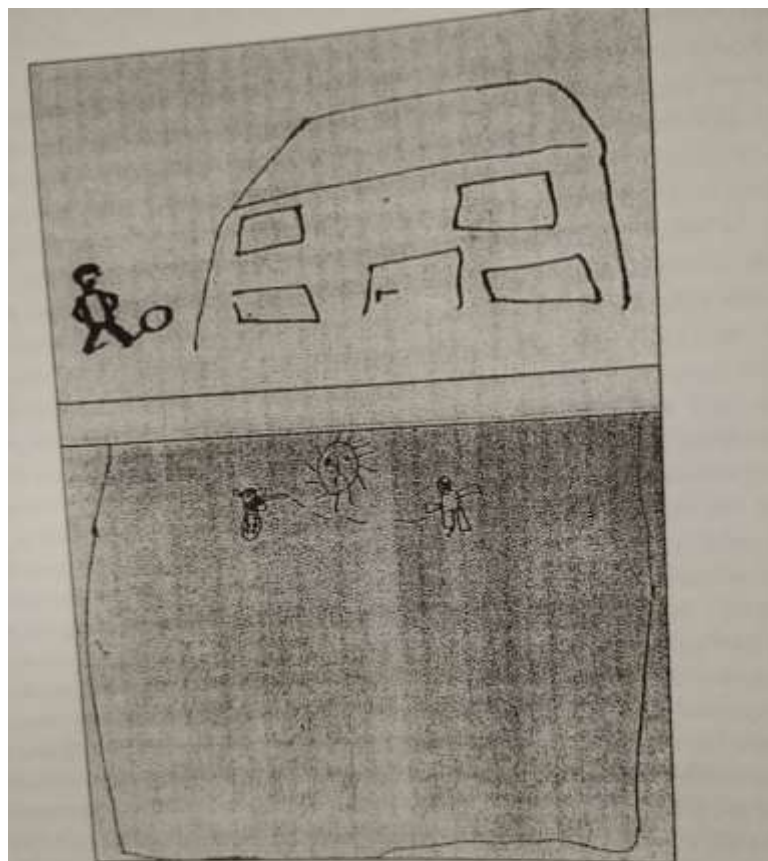
Εικόνα 5.19. Σχέδιο ανάπηρου αγοριού 8 ετών, που απεικονίζει τον εαυτό του να κλαίει καθώς ο «κακός άνθρωπος» βάζει φωτιά στο σπίτι του.

Πηγή: "Art Captures the Impact of the Los Angeles Crisis", της Shirley Riley, στο *Art Therapy: Journal of American Art Therapy Association*, 9(3), 133-144.

© 1992, American Art Therapy Association, Inc.

Ανυποστηρίζεται κατόπιν αδειάς.





Εικόνα 5.17. Έγγραφο δύο παιδιών από τη Βόρεια Ιρλανδία.

Πηγή: "Characteristics of Artwork in Children with Posttraumatic Stress Disorder in Northern Ireland", 100 Terry Tibbitts, *Art Therapy Journal of the American Art Therapy Association*, 6(3), 92-98. © 1989, American Art Therapy Association, Inc.
Ανοδηγομένηται μετέπειτα οδότης.





ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ!!!!

Καλή ξεκούραση.....

